

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**А.М. СЕРЕДА
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВО»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «ПРАВОВИЗНАВСТВО»**

Затверджено
Вченою радою ЗНУ
Протокол № 7
від 25.02. 2020 р.

Запоріжжя
2020

УДК: УДК:340.12(4)(075.8)
С325

Серета А.М. Історія держави і права зарубіжних країн: методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Правознавство». Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 102 с.

У виданні подано зміст практичних занять відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»: тематику, методичні поради до вивчення питань плану, теоретико-аналітичні завдання, а саме питання для самоконтролю та рубрика «Продовжте думку».

Основну увагу акцентовано на процесі виникнення, розвитку і функціонування держави і права в окремих зарубіжних країнах, причому в їхній історичній конкретності та хронологічній послідовності.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Правознавство».

Рецензент

О.Л.Макаренков, кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії і теорії держави та права

Відповідальний за випуск

Л.Г. Удовика, завідувач кафедри, доктор юридичних наук, доцент кафедри історії і теорії держави та права

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	12
САМОСТІЙНА ПІДГОТОВКА ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ	13
ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»	16
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ	16
ТЕМА 1. «Історія держави та права зарубіжних країн» як наука й навчальна дисципліна	16
ТЕМА 2. Державно-суспільний устрій країн Стародавнього Сходу	18
ТЕМА 3. Правові пам'ятки давньосхідного права	21
ТЕМА 4. Антична держава	25
ТЕМА 5. Правова система античних держав	30
РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	36
ТЕМА 6. Виникнення та розвиток ранньофеодальної держави та права	36
ТЕМА 7. Середньовічна держава і право країн Західної Європи на етапі розвиненого феодалізму	40
ТЕМА 8. Державно-правовий механізм і право країн середньовічного Сходу	45
РОЗДІЛ 3. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА НОВОГО ЧАСУ	50

ТЕМА 9. Становлення буржуазної держави - держави нового типу в країнах Західної Європи і Північної Америки.....	50
ТЕМА 10. Становлення та розвиток форми буржуазної держави, її функцій та механізму в зарубіжних країнах в епоху громадянського суспільства (кінець XVIII – початок XX ст.).....	55
ТЕМА 11. Історико-правові засади буржуазного права - права нового типу.....	60
ТЕМА 12. Характеристика окремих сімей права та сучасних тенденцій зближення національних правових систем.....	67
РОЗДІЛ 4. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА НОВІТНЬОЇ ДОБИ.....	70
ТЕМА 13. Механізм держави країн Західної Європи (початок XX – початок XXI ст.).....	70
ТЕМА 14. Новітній державно-правовий розвиток країн Центрально-Східної Європи.....	75
ТЕМА 15. Механізм держави країн Східної цивілізації (початок XX – початок XXI ст.).....	80
ТЕМА 16. Особливості розвитку держави та права США (початок XX – початок XXI ст.).....	84
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	95

ПЕРЕДМОВА

Одним з основних завдань сучасної освітньої політики є забезпечення якості освіти, адекватної темпам розвитку суспільства. Якісна освіта як складова суспільно-економічної діяльності лежить в основі розвитку будь-якої країни, а в період постіндустріального інформаційного суспільства стала базовою умовою конкурентоспроможності держав, їх національної безпеки, впливу на глобальні економічні і соціально-політичні процеси. Якість вищої освіти покладена в основу побудови як загальноєвропейського освітнього простору, так і систем освіти в країнах-учасниках Болонського процесу.

Актуальність проблеми забезпечення якості освіти в Україні ще на початковому етапі реалізації на теренах вітчизняної освіти принципів Болонського процесу визначена як така, що є «... національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави».

Мета освіти сьогодні – створення такої її системи (за структурою, організацією та змістом), яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечить формування фахівців, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних гуманістичних засадах в системі суспільної праці для забезпечення розвитку інформаційно-технологічного суспільства, бути конкурентоспроможними на світовому ринку праці, реалізовувати соціальну політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток і самореалізацію особистості, задоволення її **освітніх та духовно-культурних потреб**.

На сучасному етапі розвитку суспільства величезною є роль правової освіти. Це найважливіша компонента особистісного та соціального спрямування освіти. Як і в освіті загалом, у викладанні дисциплін правничого циклу відбувається еволюція, суть якої полягає у зміні

парадигми формування змісту освіти – перехід від знаннево-орієнтованого підходу до діяльнісного особистісно-орієнтованого.

Поряд із змістом відзначимо технологію внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освітнього процесу як такого, тобто питання: «Що є мірилом якості освіти?». В традиційному, домінуючому сьогодні у вітчизняній системі освіти вимірі її кінцевим результатом є знання, набір умінь та навичок. Проте досвід реформ у європейському освітньому просторі такий результат розглядає як недостатній, бо він не характеризує завершеності освіти.

Кінцевим результатом освіти є здатність якісно здійснювати систему функцій в процесі особистісно- та суспільноорієнтованої діяльності. Готовність і спроможність фахівця до такої діяльності визначається системою компетенцій випускника навчального закладу, що включає не тільки традиційно визначувані у стандартах освіти знання, уміння та навички, але і формування ціннісно-мотиваційних ставлень, проектування на їх основі особистісно- та суспільнозначимої діяльності. Наголос в цьому випадку робиться на універсальності підготовки випускника та його адаптованості до ринку праці через особистісну орієнтованість навчального процесу, мотиваційно-діяльнісну активність суб'єкта навчання, інформатизацію та використання сучасних освітніх технологій.

В інноваційному суспільстві, на відміну від індустріально-технологічного, чільне місце у визначенні суспільних процесів належить людині, яка є ґрунтовно підготовлена не тільки як фахівець у певній галузі, а й здатна на основі використання власного освітньо-наукового потенціалу шляхом рефлексії сформувати мотиваційно-ціннісну модель діяльності та спрямувати її на задоволення як власних потреб, так і на досягнення суспільно значимого результату. Тому в освіті відбувається переорієнтація оцінки результатів освітньої діяльності (навчання) з понять «підготовленість», «освіченість», «загальна культура», «вихованість» на

поняття «компетенція» і «компетентність» випускника (фахівця). Відповідно фіксується **компетентнісний підхід в освіті**.

Компетенції (компетентності) визначають як: здатність виконувати якусь роботу якісно і ефективно; відповідність претендента вимогам, що висуваються при зайнятті посади; здатність виконувати виробничі функції в особливих умовах.

Радою Європи прийнято визначення **ключових компетенцій**, якими «повинні володіти молоді європейці», включно серед них спеціальні і професійні компетенції в межах навчальної дисципліни. Результатами вважаються набори компетенцій, що включають знання, глибину усвідомлення і навички особи, яка навчається. Останні визначаються для програми в цілому та кожного її блоку (модуля).

Діяльнісний принцип організації правової освіти якраз дозволяє через спостереження та аналіз, порівняльно-історичний та формально-юридичний прийоми, моделювання правових явищ і процесів у правотворенні та правозастосуванні виробляти необхідні **компетенції у фахівця**.

Система компетенцій з навчальної дисципліни

«Історія держави і права зарубіжних країн»

КУЛЬТУРНІ, СОЦІАЛЬНІ, ПОЛІТИЧНІ	
1.	Аналізувати та оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової правової науки і практики, орієнтуватися у цінностях та переконаннях сучасного суспільства щодо юридичних питань і проблем
2.	Співвідносити розуміння історичного становлення і сучасного стану правових явищ і процесів щодо політичних, економічних та суспільних процесів у різних країнах світу
3.	Застосовувати засоби і технології аналізу, порівняння та використання правових знань
4.	Володіти загальною і спеціальною термінологією рідною та

	широковживаними іноземними мовами, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури, інтерактивно використовувати загальну і спеціальну інформацію історико-правового характеру
5.	Знаходити , описувати та порівнювати прояви правової поведінки людини і суспільства у різні історичні часи в різних соціокультурних системах
6.	Оцінювати діяльність історичних осіб , політичних, релігійних і громадських об'єднань, суспільних верств з точки зору забезпечення правової взаємодії
7.	Визначати та характеризувати різні системи правових цінностей в їх історичному розвитку, їх вплив на розвиток суспільства і життя людей
8.	Опановувати моделі правової культури (правової етики) та поведінки, стратегії конструктивної правотворчої та правозастосовчої діяльності в умовах соціально-економічних, політичних, етнокультурних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу і людської цивілізації в її історичному розвитку
9.	Застосовувати навички правової культури, популяризувати та прищеплювати їх у професійній і громадській діяльності
10.	Застосовувати методи правового виховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних, загальнолюдських цінностей для розробки і реалізації стратегій та моделей поведінки й кар'єри
ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ	
11.	Визначати суттєві ознаки і тенденції розвитку найважливіших державно-правових явищ та процесів, що лежать в основі правотворення і правозастосування
12.	Порівнювати і співвідносити розуміння соціально-економічних, політичних, етнокультурних та релігійних явищ і процесів щодо правотворення й правозастосування у різні історичні періоди
13.	Порівнювати особливості розвитку державно-правових явищ і процесів різної сутності та рівня складності, встановлювати відмінності (специфічність) між ними та комплексну взаємодію у формуванні цивілізаційних правових систем в історичному аспекті
14.	Визначати основні елементи , характеризувати і порівнювати моделі державно-правових систем співвідносно з динамікою соціально-економічних, політичних, соціо- та етнокультурних процесів в їх історичному розвитку з метою удосконалення правотворення і

	правозастосування як невід’ємних передумов розвитку суспільства, забезпечення інтересів особи, соціальних груп і суспільних структур
ПРЕДМЕТНІ, ТРУДОВІ, ПІДПРИЄМНИЦЬКІ	
15.	Причинна (детермінаційна) - передбачає уміння виокремлювати чинники, значимі для виникнення, розвитку та регуляції стану тих чи інших історико-правових явищ, процесів і державно-правових систем
16.	Хронологічна (динамічна) – передбачає уміння встановлювати та розуміти хронологічні межі існування державно-правових станів, виокремлювати їх ключові етапи і характеризувати стан, динаміку і наслідки
17.	Просторова – передбачає уміння структурувати державно-правовий простір за особливостями організації, властивостей і функцій та орієнтуватися в ньому
18.	Логічна – уміння аналізувати, пояснювати державні і правові факти, визначати основні тенденції, зв’язки та взаємовплив соціально-економічних, політичних, соціо- та етнокультурних, релігійних тощо явищ і процесів в історичній динаміці державно-правового простору, на сучасній стадії його розвитку та прогнозувати (моделювати) його динаміку у майбутньому
19.	Інформаційна – передбачає уміння отримувати різними способами, включно шляхом дослідження, та працювати з джерелами загальнонаукової, історичної і правової інформації для того, щоб характеризувати та порівнювати динаміку державно-правових явищ і процесів на різних етапах їх генезису
20.	Порівняльно-аналітична – передбачає уміння аналізувати конкретно-функціональні характеристики і стан державно-правових явищ, процесів і систем та порівнювати їх кількісні і якісні характеристики на різних етапах формування і розвитку
21.	Систематизуюча – передбачає уміння розрізняти властивості елементів державно-правових систем у їх взаємозв’язку, встановлювати ієрархічні взаємодії, структурно-функціональні співвідношення компонентів на всіх рівнях соціально-економічної, політичної і правової організації
22.	Моделююча – передбачає уміння моделювати структуру державно-правових систем на всіх етапах їх розвитку, визначати напрями та швидкість розвитку процесів, що відбуваються в них, наслідки видозмінення (включно порушення) їх структурно-функціональної стійкості

23.	Аксіологічна – формулювати версії й оцінки динаміки державно-правових систем та еволюції державо- і правотворчого процесів загалом, характеризувати та порівнювати вплив соціально-економічних, політичних і соціокультурних чинників, властивих тому чи іншому періоду розвитку цивілізації в певний історичний час, на перебіг правотворення і правозастосування в цілому
24.	Практично-діяльнісна – застосовувати сучасні методи (способи, засоби) ретроспективного аналізу державно-правових систем, стану їх розвитку, стійкості та відповідності потребам особи і суспільства загалом, прогнозувати стандартні та ймовірнісні наслідки їх змін на всіх етапах їх формування і функціонування, виробляти рекомендації з прогнозування та регулювання політико-правового розвитку у напрямку забезпечення ефективності правотворення і правозастосування в інтересах особи та суспільства в цілому
25.	Мовленнєва (репрезентаційна) – формулювати усні та письмові повідомлення щодо виникнення, тлумачення та розвитку термінологічного апарату історико-правових знань на конкретних етапах їх формування, представляти результати навчання та навчально-дослідницької діяльності науковою мовою, тобто чітко, стисло, зрозуміло, доступно та результативно для успішного навчання професійної і громадської аудиторії
26.	Формуюча – визначати вплив історико-правових знань на становлення наукового світогляду та загальну правову культуру особистості і суспільства
ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ	
27.	Розуміти причини та механізми виникнення, формування і розвитку, умов забезпечення стійкості державно-правових систем в різних соціально-економічних, політичних, соціо- та етнокультурних середовищах
28.	Застосовувати адекватні методи дослідження , створювати моделі процесів правотворення і правозастосування у певних державно-правових системах в їх історичному розвитку
29.	Уміти створювати програму вивчення та реалізовувати її щодо функціональної структури й динаміки історико-правових процесів, прогнозування їх розвитку
30.	Розуміти суть правотворення і правозастосування в конкретних державно-правових умовах співвідносно до характеру історичного

	процесу
31.	Уміти застосовувати критерії оцінки відповідності державно-правових систем характеру соціально-економічного, політичного, соціо- та етнокультурного, релігійного стану суспільства на певному історичному етапі розвитку цивілізації
32.	Самостійно робити висновки щодо ефективності, можливості практичного використання (історичної перспективності) державно-правових систем в цілому або окремих елементів їх структурно-функціональної організації в сучасному державо- і правотворенні
33.	Розуміти системність та різноваріантність державно-правових структур, багатовекторність їх розвитку і суджень про них, приймати та аналізувати пропозиції щодо їх вдосконалення
34.	Мати професійні незалежні знання та судження про цивілізаційні, загальнодержавні, регіональні проблеми правотворення та правозастосування з урахуванням соціально-економічної, політичної, соціо- та етнокультурної і релігійної специфіки
35.	Застосовувати співвідносно до потреб державо- і правотворчої практики загальноцивілізаційний та національний історико-правовий досвід, критично аналізувати його та пропонувати соціальнозначимі зміни до нього
36.	Вміти здійснювати професійну, дослідницьку та просвітницьку діяльність в сфері історико-правових знань

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття – вид навчального заняття, на якому науково-педагогічний працівник організує детальний розгляд здобувачами вищої освіти окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом виконання здобувачем вищої освіти відповідно сформульованих завдань.

Мета практичного заняття – розширення, поглиблення і деталізація наукових знань, отриманих здобувачами вищої освіти на лекціях та в процесі самостійної роботи, спрямоване на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення умінь та навичок, розвиток творчого та усного мовлення здобувачів вищої освіти.

Перелік тем практичних занять визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

Практичне заняття включає постановку загальної проблеми (завдання) науково-педагогічним працівником та її обговорення за участю студентів, розв'язання завдань з їх обговоренням, виконання контрольних завдань, проведення контролю знань, умінь та навичок, їх перевірку та оцінювання.

Допомогу у правильному розумінні підготовки практичного завдання надає прослухання лекцій. Отже, **лекція** є основним видом проведення навчальних занять, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу.

Бали, отримані здобувачем вищої освіти за окремі практичні заняття, враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни. Таким чином, на кожному практичному занятті оцінюється підготовка студентом виконаних завдань, робота з першоджерелами, виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати власну позицію тощо.

На кожному практичному занятті оцінюється підготовка студентом виконаних завдань, крім того, робота з першоджерелами, мультимедійні виступи, доповідна система і творчі дискусії, співбесіди, «круглі столи», рольові ігри, уміння формулювати і відстоювати власну позицію тощо.

Отже, основою успішного засвоєння курсу є: систематична самостійна робота з підготовки до практичних занять, які не повторюють, а доповнюють і поглиблюють теми лекційного курсу, самостійне вивчення питань, не внесених до лекцій, виконання самостійних завдань.

Невід’ємною складовою засвоєння навчального матеріалу є **самостійна робота студента та індивідуальна робота студента** – основні засоби оволодіння

навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних занять/

САМОСТІЙНА ПІДГОТОВКА ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

При підготовці до практичних занять студентам насамперед необхідно ознайомитися із змістом відповідних розділів підручників та посібників з історії держави і права зарубіжних країн, першоджерелами (судебники старовини, феодальні хартії, пам’ятки кодифікації, конституції тощо), науковою літературою.

Насамперед необхідно ознайомитися з **планом практичного заняття**. Далі прочитайте конспект відповідної лекції і матеріал підручників, звертаючи увагу на соціально-економічні відносини даної епохи та суспільства, на соціальні групи та прошарки населення, їх співвідношення та правове становище, значення цих та інших явищ у формуванні держави і права. Після цього, у відповідності до теми, зверніть увагу на формування держави, структуру державного апарату, питання сутності, типу та форми конкретної держави. Розгляньте утворення правової основи даного суспільства, зміст головних галузей права, розкриваючи сутність і соціальне значення всіх цих державно-правових інститутів.

Надалі у відповідності до плану практичного заняття вивчіть **законодавчий матеріал та рекомендовану літературу**. Вірно зорієнтують в цьому плані методичні рекомендації та завдання до кожної теми. Вони уточнюють термінологічну базу кожної теми, сутність поставлених питань і проблем, послідовність матеріалу, що розглядається. В них вказані проблемні питання, на які слід звернути особливу увагу.

Для підготовки до практичних занять необхідно відвести спеціальний зошит. Конспектувати підручник, переписувати законодавчий матеріал повністю не доцільно. Краще скласти розгорнутий план відповіді або коротко конспективно сформулювати її. Корисно згрупувати рекомендовані статті першоджерел (кодексів, законодавчих актів), вміти своєчасно на них посилалися при аналізі того чи іншого питання.

Для цього слід або коротко викласти в конспекті зміст тієї чи іншої характерної статті збірника законів, або мати записаним її номер, щоб на практичному занятті зачитати з відповідного збірника. Без посилань на відповідний нормативний матеріал відповідь буде неповною.

Отже, виокремимо рекомендований порядок підготовки студента до практичного заняття:

Опрацювання відповідних розділів навчальної літератури (підручників та посібників).

Безпосередня робота над першоджерелом (використовуючи хрестоматії, витяги у підручниках, Інтернет): засвоєння фактів, їх аналіз, осмислення, зіставлення. По кожному джерелу бажано скласти короткий конспект із зазначенням місця і часу появи документа, його характеристик з конкретними посиланнями на окремі статті закону.

Велику допомогу у правильному розумінні першоджерел можуть надати записи попередньо прослуханих лекцій і вивчення додаткової літератури, як загальноісторичної, так історико-правової, що розширює матеріал окремих розділів підручника (монографії, наукові публікації тощо). При підготовці до

всіх практичних занять необхідно використовувати базовий підручник і основну літературу, зазначену до кожної теми.

Самостійні висновки студента, зроблені ним внаслідок аналізу і зіставлення окремих правових матеріалів, виявлення загальних тенденцій державно-правового розвитку окремих країн, мають особливу цінність.

Під час відповіді на питання практичного заняття студент повинен обов'язково посилатися на статті першоджерела (пам'ятки права), а при використанні наукових висновків – на монографії та інші публікації. Під час відповіді можна користуватися текстами законів і власними конспектами. При підготовці до занять для засвоєння юридичних термінів також необхідно використовувати довідкову літературу.

Для підготовки до заняття студентіві пропонується:

тема та план практичного заняття

набір необхідних термінів, які потрібно засвоїти

пам'яток права (документів), тексти яких потрібно опрацювати

питання для самоконтролю

рубрика «Продовжте думку»

рекомендована література.

Таким чином, **теоретико-аналітичні завдання** розраховані на вміння студента аналітично підходити до вивчення державного устрою, суспільного ладу чи системи права у певній державі в конкретно визначений період, відтворювати здобуті знання у логічно-схематичній формі, тобто у вигляді схем чи порівняльних таблиць.

Питання для самоконтролю дають змогу перевірити отримані знання з теми і самостійно відтворити засвоєні головні проблеми, тенденції та явища.

Завдання «Продовжте думку» дає можливість студенту додатково перевірити власні знання, зокрема успішність засвоєння специфічних для конкретної теми понять і термінів.

При виконанні завдання «Розв'яжіть задачу» студенту необхідно опрацювати конкретні статті відповідних пам'яток права або актів чинного законодавства і дати обґрунтований варіант відповіді представленої у задачі ситуації.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

ТЕМА 1. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЯК НАУКА Й НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Предмет, завдання та функції науки «Історія держави та права зарубіжних країн». Місце навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» в системі юридичних дисциплін.
2. Виникнення та розвиток загальної історії держави і права. Історична, соціологічна школи права. Марксизм. Радянська школа історії права. Вітчизняні дослідження історії права.
3. Періодизація історії держави та права зарубіжних країн. Формаційний, цивілізаційний, стадіальний, полілінійний, цивілізаційної дискретності підходи до періодизації. Західна і Східна цивілізації.
4. Методологія науки і навчальної дисципліни.
5. Джерела вивчення дисципліни.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Підготовку до практичного заняття необхідно починати з ознайомлення з планом практичного заняття. Правильно зорієнтуватися в проблемі допоможе конспект лекції. З метою поглибленого вивчення питань, винесених на практичне заняття, слід звернутися до рекомендованої літератури.

При підготовці до **першого питання**, необхідно дати відповідь, що являє собою історія держави і права зарубіжних країн? Отже, визначаємо завдання та функції.

Крім того, слід визначитися в понятті «наука» взагалі і наука «Історія держави та права зарубіжних країн» зокрема; чим вона відрізняється від загальної історії, яка

її **мета**. Все це разом дасть можливість визначити предмет вивчення «Історії держави та права зарубіжних країн» та відповісти на запитання для чого потрібно її вивчення майбутньому юристу.

Визначивши предмет вивчення «Історії держави та права зарубіжних країн», необхідно звернутися до витоків становлення її як науки, схарактеризувати історичний процес розвитку знань про загальні закономірності й особливості розвитку державно-правових інститутів і явищ в історичному часі та географічному просторі.

По-друге, для опанування предметом історії держави і права зарубіжних країн важливе значення має **періодизація**. Але, зверніть увагу, що як і будь-яка інша, **періодизація історії держави і права зарубіжних країн** в значній мірі умовна, але в її рамках можливий розгляд основних державних і правових змін і тенденцій. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн застосовується з метою систематизування й упорядкування історичного минулого, з використанням різних критеріїв і підходів.

Підготовка до відповіді **на третє запитання** дає основу для пізнання історико-правових явищ. До найважливіших **принципів** пізнання належать: **системність, об'єктивність, історизм** та ін. Для більш глибокого дослідження історії держави і права зарубіжних країн використовуються **загальнонаукові, міждисциплінарні і спеціальнонаукові методи**.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Метою історії держави і права зарубіжних країн як науки є
2. Предметом науки історії держави і права зарубіжних країн є
3. Савіньї, М.Пухта - це представники..... школи права.
4. Представниками соціологічної школи права були.....
5. Починаючи з сер. XIX ст., домінуючою в історико-правовій науці стала.....школа права.
6. М.Ф.Володимирський-Буданов і О.Ф.Кістяківський представляли..... течію вшколі права на Україні.

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Тойнбі А. Постижение истории. М.: Прогресс. 1991. 736 с.

ТЕМА 2. ДЕРЖАВНО-СУСПІЛЬНИЙ УСТРІЙ КРАЇН СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Історичні передумови формування і періоди розвитку. Процес становлення держави в Стародавньому Єгипті, Вавилоні, Китаї та Індії.
2. Поняття східної деспотії, її основні риси та особливості. Структура державного механізму давньосхідних держав.
3. Господарські характеристики і соціальна структура давньосхідних суспільств. Система соціальної стратифікації в країнах Стародавнього Сходу. Касты Стародавнього Китаю. Варни Стародавньої Індії. Особливості давньосхідного рабства
4. Судова система.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Початок вивчення історії держави і права з країн Стародавнього Сходу є не випадковим, адже саме в цьому субрегіоні Євразійського континенту та на Півночі Африки виникли перші цивілізації-держави із самобутньою культурою, господарсько-соціальним укладом, політичною організацією, звичаями, які в сукупності сформували певний тип найдавнішої правової системи. Саме тут виникла писемність, що дало можливість вченим, а через їх кропітку працю і нам нині знайомитися з першими пам'ятками правової культури тогочасних суспільств. До цих країн належать Вавилон та його попередник Шумер, Ассирія, Єгипет, Хеттська держава, Сирія, Фінікія, Ізраїльсько-Іудейське царство, Перське царство, Індія і Китай. У процесі свого становлення і розвитку ці держави пройшли шлях від численних родоплемінних утворень, через формування об'єднань військово-вождистського типу (протодержав), до створення консолідованих державних утворень монархічного типу та деякі з них навіть імперій (на етапі їх розквіту).

Першим фактором, що сприяв формуванню державності у згаданих країнах, стали природні умови. Переважно теплий клімат, наявність великих річкових систем (Ніл – у Єгипті, Тигр і Євфрат – у Вавилоні, Інд і Ганг – в Індії) сприяли розвитку іригаційного землеробства. Сезонні розливи річок добре зволожували землю, проте потребували постійної роботи значної кількості людей над розбудовою і утриманням зрошувальних каналів, що окрім господарського ефекту також гуртувало численні маси простолюду і вимагало централізованого управління, яке могла здійснювати лише держава.

Важливим фактором розвитку державності на етапі переходу від родоплемінних відносин стало формування суспільного прошарку знаті – найзаможніших власників господарств, рабів, маєтностей, які отримували свою власність шляхом експлуатації одноплемінників, військовими завоюваннями.

Давньосхідна деспотія – форма держави у країнах Стародавнього Сходу, яка характеризувалася: необмеженою сакралізованою (освяченою релігією) владою правителя; централізованою організацією розгалуженого численного державного апарату з жорстким тоталітарним режимом, основною функцією якого був нагляд за підданими; тісним переплетенням (часто поєднанням) світської і духовної влади в особі правителя та вищих посадовців; усталеною практикою обмеження прав і свобод громадян. Тобто ця форма держави передбачала авторитарно-тоталітарні методи управління і політичний режим при монархічній формі державного правління.

Зазначимо, що для давньосхідних суспільств були відомі також республіканські форми державного правління, в яких значну роль відігравали традиції племінної демократії, наприклад республіки в містах-державах Фінікії, Месопотамії. Не відрізнялися деякі східні держави і повним набором формальних характеристик «східної деспотії».

Відповідно до цих основних функцій давньосхідної деспотичної держави, основними управлінськими відомствами були відомство публічних робіт, військове та фінансове, які мали силовий характер і виконували відповідно роботу по організації колективної праці населення і невільників, забезпечення ведення війни та охорони порядку, збору податків до державної казни.

Глава держави (цар), як правило, поряд із управлінськими та релігійними виконував також судові функції шляхом вирішення найважливіших справ, розгляду скарг та апеляцій, помилування. При царському дворі існували певні судові колегіальні органи.

Значну роль в державі відігравала армія, яка спершу формувалася через народне ополчення. Проте у пізні періоди розвитку держави переходили на систему найманого війська, яке формувалося з професійних воїнів, часто іноземців. До внутрішніх функцій армії спершу належала також організація правопорядку та охорона державної власності. Однак ця функція з розвитком спеціальних загонів поліцейного типу втратила первісне значення.

Судочинство не було чітко відокремлене від адміністрації. Вищими судовими функціями був наділений фараон, який міг вирішувати любую справу, скасувати рішення інших судів. Зазвичай чиновники призначалися фараоном чи візиром до складу судових інстанцій. Вищим судом був «суд шести домів», що очолював візир. Всі судові справи вирішувалися колегіально. У період Нового царства виникла колегія 30 суддів – кенбет. У провінціях створювалися кенбети округів і міст, до яких входили чиновники і знатні громадяни. Також судові повноваження мали жерці, які організовувалися у храмові суди.

Система судочинства поділялася на дві складові: царське і общинне судочинство. Вищим судом вважався суд, в якому брав участь цар, його помічники-брахмани і досвідчені радники. Цар мав право на амністію. В адміністративних одиницях функціонували судові колегії. Спеціальні судді здійснювали у кримінальних справах. Більшість справ розглядалися общинними (кастовими) судами. Окремі посадовці здійснювали нагляд за засудженими, розшукову діяльність, затримували підозрюваних.

ТЕМА 3. ПРАВОВІ ПАМ'ЯТКИ ДАВНЬОСХІДНОГО ПРАВА

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 1. Загальна характеристика джерел права країн Стародавнього Сходу (Єгипет, Вавилон, Китай, Індія).**
- 2. Основні риси цивільного права країн Стародавнього Сходу**
 - 2.1. Право власності. Суб'єкти та об'єкти права власності.
 - 2.2. Зобов'язальне право, зміст і форма договорів.
 - 2.3. Сімейне право.
 - 2.4. Право на спадкування.
- 3. Кримінально-правові норми країн Стародавнього Сходу.**
- 4. Основні риси судового процесу країн Стародавнього Сходу.**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Для правильного і повного розуміння особливостей розвитку Стародавнього Сходу слід проаналізувати його суспільний і державний лад. Відсутність довгий час приватної власності на землю, збереження сільської общини, поєднання патріархальних форм рабства з пережитками родового ладу, східний деспотизм як форма державної влади - все це знайшло своє відбиття у праві.

Висвітлення першого питання слід розпочати з визначення поняття «право», охарактеризувати особливості виникнення права в країнах Стародавнього Сходу, його відмінності від норм, які діяли в додержавний період. Назвіть та схарактеризуйте чинники, які обумовили характерні риси права і його особливості в таких Стародавніх країнах як Єгипет, Вавилон, Індія, Китай.

Характеристику Законів царя Хаммурапі, Законів Ману як найважливіших правових пам'яток Стародавнього Сходу слід розпочати з визначення історичної обумовленості їх прийняття. Розкриваючи структуру і загальний зміст пам'яток, необхідно подумати, яким чином в них знайшли відображення особливості права Стародавнього Вавилону, Стародавньої Індії, яка з них більше відповідає сучасним уявленням про збірку законів і чому. Зв'язок релігії з правом. Конфуціанство і легізм Стародавнього Китаю. Фацзін.

В визначенні історичного значення цих пам'яток слід обґрунтувати їх місце і роль в історії розвитку права в цілому.

Розгляд другого питання плану розпочніть з визначення таких понять: правовий інститут, державно-правові відносини володарювання, майнові відносини, право власності, право зобов'язань, сімейно-шлюбне право, злочини і покарання. Даючи їх загальну характеристику, слід показати специфічність їх правового закріплення та регулювання на конкретних

прикладях, використовуючи при цьому письмові пам'ятки країн Стародавнього Сходу.

Проаналізуйте види злочинів та систему покарань. Судочинство. Теоретичні знання першоджерел мають стати основою при виконанні практичної частини, а саме, складання і вирішення юридичних казусів.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Загальними рисами давньосхідного права є
2. Особливостями права країн Стародавнього Сходу є:
 - а) в Єгипті.....
 - б) в Китаї.....
 - в) в Індії.....
 - г) у стародавніх євреїв.....
3. Найчисленніша варна у Стародавній Індії –.....
4. Верховним власником землі у давньосхідних країнах був
5. Сімейні відносини у давньосхідних країнах мали..... характер.
6. Продаж батьком дітей у рабство практикувався.
7. Основний вид покарання за злочини у давньосхідних країнах –
8. У Законах Ману передбачено підстав судового розгляду.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У якій із розглянутих держав Стародавнього Сходу правове становище жінки було найкращим?

2. Які основні види договорів практикувалися у державах Стародавнього Сходу?
3. Визначте поняття та види таліону.
4. Винайте поняття правової норми та правопорушення в Стародавньому Єгипті.
5. Які особливості правового режиму «ілку».
6. Які особливості договору тамкара з шамаллу?
7. Який порядок спадкування існував у вавилонському праві?
8. Класифікація злочинів за законником Хаммурапі.
9. Які особливості судового розгляду справ у Вавилоні?

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Воробйов-Десятовський В.С. Нариси історії Стародавнього Сходу. Київ : «Рад. школа», 1957. 231 с.
2. Замаровський В. Спочатку був Шумер. Київ : «Веселка», 1983. 187 с.
3. История Древнего мира. Древний Восток. Индия, Китай, страны Юго-Восточной Азии. /А.Н. Бадак, И.Е. Войнич, Н.М. Волчек и др. Мн.: Харвест, Москва : АСТ, 2000. 848 с.
4. История Древнего мира. Древний Восток. Египет, Шумер, Вавилон, Западная Азия / А.Н. Бадак, И.Е. Войнич, Н.М Волчек и др. Мн.: Харвест, Москва : АСТ, 2000. 832с.
5. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: навч. посіб. Київ : Либідь, 2006. 592с.
6. Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людської спільноти. Київ: Ніка-Центр, 2011. 960 с.
7. Немировский А.И. История Древнего мира. Москва : ЮНИТИ, 1999. 456 с.

ТЕМА 4. АНТИЧНА ДЕРЖАВА

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Формування держави в країнах античної цивілізації. Поліс як своєрідна форма політичної організації античного суспільства.
2. Особливості соціальної структури і державного механізму Афінської республіки. Державні реформи в Афінах.
3. Формування державності у Стародавній Спарті. Органи влади і їх функції. Державні реформи. соціальний склад населення.
4. Форма держави Стародавнього Риму. Періоди розвитку держави у Стародавньому Римі. Державний механізм царського Риму. Державний механізм республіканського та імперського Риму. Соціальна структура давньоримського суспільства. Зміни у соціальній структурі Стародавнього Риму у період імперії (принципат і домінат).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Підготовка до практичного заняття передбачає повторення навчального матеріалу з історії виникнення та розвитку державної організації в країнах давньосхідної цивілізації, що має дати в подальшому можливість відповісти на запитання, чому новий, більш високий рівень розвитку державної організації пов'язують з античним (греко-римським) суспільством.

В процесі роботи над темою практичного заняття необхідно звернутися до конспекту лекцій, матеріалам навчальних видань, виконати завдання для самостійної роботи.

Процес утворення і формування держави в Греції становить великий інтерес щодо вивчення питання про походження держави і права взагалі. Утворення грецької держави і, зокрема, Афінської держави, є класичним зразком формування держави на розвалинах первіснообщинного ладу.

Розкриваючи перше питання, слід звернути увагу на те, що антична державність складалася не в ізолюваному світі, а зазнала впливу давньосхідних цивілізацій. В чому це проявилось, показати, яку роль відіграв географічний фактор порівняно з давньосхідними державами. Чим зумовлена була поява саме полісної організації античної державності, які її особливості в Афінах, Спарті, Римі?

Зверніть увагу на те, яку роль відіграли реформи VI ст. до н.е. в Спарті, Афінах, Римі для процесу державотворення в цілому і становлення республіканської форми правління зокрема.

При цьому необхідно схарактеризувати державний механізм античних республік, відзначивши загальні риси та особливості в організації законодавчої, виконавчої та судової влади в Спарті, Афінах, Римі. Обумовленість різновидів республіканської форми правління в них слід шукати в характері державних режимів, які там склалися, формі державно-територіальної організації, а саме полісу, своєрідної «унітарної держави», як виявилось, найбільш сприятливої до втілення ідей республіканізму.

У процесі підготовки практичного заняття треба звернути увагу на аналіз змісту реформ Тезея, Солона і Клісфена (Афіни), Лікурга (Спарта), С.Тулія (Рим) на утворення органів державної влади і управління, їх структуру, функції, форми і методи діяльності.

Висвітлюючи друге питання, перш за все, треба розглянути процес утворення Афінської держави, зокрема реформи Тезея, синойкізм. Важливо усвідомити роль реформи Солона, та її логічне продовження Клісфеном. Головну увагу приділіть державному ладу Афінської демократичної республіки, державним посадам та порядку їх заміщення, організації армії та судової влади. Слід з'ясувати причини занепаду афінської демократії. Також потрібно усвідомити правове становище різних груп населення Афін. Доцільно ознайомитися з джерелами (закони Драконта і Солона) та особливостями афінського права.

Розглядаючи третє питання, треба звернути увагу на особливості утворення стародавньої Спарти, а також отримати уявлення про специфіку її господарського життя та правового становища різних груп населення. Обов'язково слід з'ясувати риси, які були притаманні державному ладу Спарти. Наприкінці важливо визначити причини кризи політичної системи Спарти та отримати уявлення про її право, особливо закони Лікурга.

В останньому питанні охарактеризуйте Рим у період республіки. Види народних зборів. Сенат. Магістратура. Місце диктатора в державному механізмі. Перехід у Римі від республіки до імперії. Диктатура Сулли. Перший та Другий триумвірати.

Державний лад Риму в період принципату і домініату. Чиновництво. Військова організація. Судовий устрій. Служба поліції в Римі. Основні напрями політичної і правової думки Стародавнього Риму. Цицерон про «круговорот» різноманітних форм державного устрою. Політико-правові погляди римських стоїків і раннього християнства.

Поділ держави на Західну Римську імперію і Східну. Падіння Західної Римської імперії.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Особливості процесу становлення державності в античному світі полягає у тому, що
2. Держава Стародавня Спарта виникає в ст. шляхом
3. Передумовами для об'єднання племен Аттики під єдиною владою стали.....
4. Особливість виникнення Стародавнього Риму як держави полягає в тому, що.....

5. Спільне в реформах Солона в(країна) і Сервія Тулія в (країна...) полягає в тому, що
6. Своєрідність соціально-правової структури античного суспільства, на відміну від давньосхідного, полягає в тому, що
7. Менша, ніж у країнах Стародавнього Сходу, значимість організаційно-господарської функції античної держави була обумовлена
8. Посилення таких функцій держави, як: а) оборона країни і мирний контакт з іншими народами, б) захоплення чужих територій, управління завойованими територіями найбільший прояв мали в таких античних країнах, як.....що було обумовлено
9. Знищення царської влади в державах античного світу було обумовлено.....
10. Екклесія, центуріатні, трибутні, куріатні коміції, апела – це
11. Функції виконавчої влади в Спарті, Афінах і Римі виконували.....
12. Призначення магістратів на посади в Стародавніх Афінах і Римі здійснювалось на принципах.....
13. Відмінність механізму формування і функції Ради 500 (буле) в Афінах і Сенату в Римі полягає в тому, що
14. Відмінною рисою в реалізації принципу колегіальності в роботі афінських і римських магістратів було

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні фактори формування державності у Стародавній Греції?
2. Які основні елементи соціальної структури давньоафінського суспільства?
3. Які основні риси афінської демократії?
4. Дайте визначення форми державного правління Стародавньої Спарти.
5. У чому причини відмінностей форми держави в Афінах і Спарті?
6. Чи володіли певними правами раби у країнах Стародавньої Греції?
7. Хто з афінських реформаторів увів оплачуваність державної служби?
8. Яке місце в державному механізмі Стародавніх Афін займала гелієя?

9. У якій із розглянутих держав практикувалося виховання підростаючого покоління у спеціальних тренувальних загонах з 7-річного віку?
10. Чим відрізнялося право власності в Афінах і Спарті?
11. У чому різниця між правовим становищем патриціїв, плебеїв і клієнтів у Стародавньому Римі?
12. Розкрийте значення посади цензора в політичному та соціально-економічному житті республіканського Риму?
13. Які принципи діяльності римської магістратури?

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев Ю.В. Архаическая Спарта. Искусство и политика. СПб. : 2008. 127 с.
2. Античная Греция: проблемы развития полиса / под. ред. Е.С.Голубцова Москва : Наука. 1983. Т. 1. 424 с.
3. Балух В.О. Історія Стародавнього Риму: навч. посіб. Чернівці : Книги ХХІ, 2005. 327 с.
4. Голованов С.О. Кризові процеси в Афінському полісі наприкінці V ст. до н.е. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2009. № 4. С. 92 - 97.
7. Зайков А.В. Спартанские ксенеласии. Античная древность и средние века. Екатеринбург : Волот, 1999. Вып. 30. С. 6 – 25.
8. Золоева Л. Мировая культура: Древняя Греция. Древний Рим. Москва : ОЛМА-ПРЕСС, 2000. 447 с.
9. История Древней Греции: учеб. / под. ред. В.И. Кузищина. 3-е изд., перед. Москва : Высшая школа, 2003. 399 с.
10. Карпюк С.Г. Роль толпы в политической жизни архаической и классической Греции. Вестник древней истории. 2000. №3. С. 3 - 5.
11. Ковальчук В.Б. Афінська демократія та права людини. Наукові записки. Серія «Право». Вип. 2. Острог: Б. и., 2001. С. 26 – 30.

12. Крип'якевич І. Всесвітня історія: у 3-х кн. Київ : «Либідь», 1995. 198 с.
13. Кудрявцева Т.В. Народный суд в демократических Афинах. СПб. : Алетейя, 2008. 464 с.
14. Печатнова Л.Г. История Спарты (период архаики и классики). Москва : Издательство: Гуманитарная Академия, 2002. 510 с.
15. Секунда Н. Армия Спарты. Москва : АСТ, Астрель, 2004. 112 с.
16. Сергеев В.С. История Древней Греции. СПб: Изд-во «Полигон», 2002. 702 с.
17. Строгеецкий В.М. Афины и Спарта. Борьба за гегемонию в Греции в V в. до н. э. (478 – 431 гг.). СПб. : Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 2008. 291 с.
18. Туманс Х. Рождение Афины. Афинский путь к демократии: от Гомера до Перикла (VIII - V вв. до н.э.). СПб. : Гуманитарная Академия, 2002. 201 с.
19. Хоуэлл Генри Древний Рим. Москва: «Эксмо», 2006. 128 с.

ТЕМА 5. ПРОВОА СИСТЕМА АНТИЧНИХ ДЕРЖАВ

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Провова система Стародавньої Греції

- 1.1. Загальна характеристика джерел права
- 1.2. Основні риси цивільного права
- 1.3. Кримінально-правові норми
- 1.4. Основні риси судового процесу.

2. Виникнення та основні етапи розвитку римського права. Роль римського права світовій історії.

- 2.1. Римське право: основні етапи розвитку та джерела.
- 2.2 Римське право докласичного періоду. Закони XII таблиць - видатна пам'ятка давньоримського права.
- 2.3. Римське право класичного та поскласичного періодів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Підготовка до практичного заняття з зазначеної теми має розпочатися з ознайомлення з матеріалом конспекту лекцій, виконання завдань для самостійної роботи. З метою самоконтролю підготовки до роботи на практичному занятті слід відповісти на запитання під рубрикою «Продовжте думку».

По-перше, при висвітленні основних питань акцентуйте увагу на тому, що римське право представляє собою найвищу ступінь в розвитку права в античному суспільстві і в стародавньому світі в цілому. Поясненням тому є те, що саме у римлян вперше приватна власність і інші майнові права і інтереси стали предметом досконалого для свого часу юридичного регулювання. Саме на базі римського права склалася світова правова культура, складовими елементами якої була римська юриспруденція як наука і як професія.

Друге питання доцільно розкривати, виходячи із знань періодизації римського права, його особливостей на кожному історичному етапі. Так, характеризуючи найдавніший період, слід зупинитись на правових звичаях, законодавстві царів, квіритському праві; розкрити зміст преторського права і «права народів» як джерел права класичного періоду, показати значення діяльності римських юристів для розвитку права, схарактеризувати роботу по систематизації римського права, зупинитись окремо на Кодексі Юстиніана, відзначивши тим самим особливості посткласичного періоду в історії розвитку римського права. Предметом окремої уваги мають стати Закони XII таблиць: історія їх створення, структурна побудова, юридична природа. Слід подумати над питанням, в чому проявився зв'язок з древнім правом і що нового з'явилося в ньому порівняно з правом попередніх часів, яку роль Закони відіграли як в історії римського права, так і в цілому світовій правовій культурі?

Висвітлюючи основні цивільно-правові інститути римського права, слід особливо зупинитись на характеристиці права приватної власності, видах

договорів, показати, яким чином норми цивільного права, що були закріплені в Законах XII таблиць, знайшли подальший розвиток в класичний період. Слід також зупинитись на розкритті особливостей правової регламентації злочинів та покарань, судового процесу в різні історичні періоди розвитку римського права.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Визнання законодавства, а не звичаю було характерною рисою розвитку права таких держав античності, як
2. Характерною рисою в регулюванні майнових відносин – в Стародавніх Афінах було..... – в Стародавній Спарті було
3. Низький рівень розвитку зобов'язальних відносин в Стародавній Спарті був обумовлений
4. Афінське право розрізняло зобов'язання з
5. Особливість правового положення жінки в Стародавніх Афінах на відміну від Стародавньої Спарті полягала в тому, що
6. Особливістю в регулюванні відносин злочинів та покарання в Афінах і Спарті було те, що
7. Афінське право розрізняло такі види злочинів :
8. Демократизм судового процесу в Афінах виявлявся передусім в тому, що
9. В історії розвитку римського права дослідники виділяють такі періоди:
10. Едикти, рескрипти, декрети, мандати - їх об'єднує те, що вони були ...
11. Початок суто світському характеру римської юриспруденції було покладено.....

12. В..... році в Римі юридична сила була визнана за творами п'яти юристів, а саме:
13. Звід законів Юстиніана з'явився в році і являв собою
14. Основними правовими інститутами, які регулювали сімейно-шлюбні відносини в Стародавньому Римі були:
15. Основними видами злочинів за римським правом були:
16. Відмінною рисою судочинства в Стародавньому Римі на самій ранній його стадії було те, що
17. Особливістю організації судової системи й процесу Стародавнього Риму було те, що

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Вкажіть періоди розвитку римського права та їх хронологічні рамки.
2. Які ознаки визначали правоздатність жителя Стародавнього Риму?
3. Які види права були поширеними в Стародавньому Римі?
4. У чому полягала сутність відносин патрон-клієнт у Стародавньому Римі?
5. Визначить види сервітутів.
6. Назвіть види цивільного процесу за римським правом.
7. У чому різниця між формами давньоримського шлюбу «сіне манну» та «кум манну».

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Агафонов С.А. Римське право: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. Київ : КНЕУ, 2005. 143 с.
2. Андреев Ю.В. Архаическая Спарта. Искусство и политика. СПб. : Алетея, 2008. 216 с.
3. Андреев Ю.В. Мужские союзы в дорийских городах-государствах (Спарта и Крит). СПб.: Алетея, 2004. 265 с.

4. Аннерс Э. История европейского права. Москва : Наука, 1996. 134 с.
5. Античная Греция: Проблемы развития полиса / под. ред. Е.С. Голубцова и др. Москва : Наука. 1983. Т. 2. 384 с.
6. Антология мировой правовой мысли в 5-ти томах. Москва : Мысль, 1999. Т. 2. 829 с.
7. Голованов С.О. Кризові процеси в Афіньському полісі наприкінці V ст. до н.е. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2009. № 4(51). С. 92 - 97.
8. Зайков А.В. Спартанские ксенеласии. *Античная древность и средние века*. А.В. Зайков. Екатеринбург: Урал.гос. ун-т: Волот, 1999. Вып. 30. С. 6 – 25.
9. Ковальчук В.Б. Афіньська демократія та права людини. *Наукові записки. Серія «Право»*. Вип. 2. Ч. 1. Острог: Б. и., 2001. С. 26 – 30.
10. Ковальчук В.Б. Афіньська демократія та права людини. Серія «Право». Вип. 2. Ч. 1. Острог: Б. и., 2001. С. 26 – 30.
12. Кудрявцева Т.В. Народный суд в демократических Афинах. СПб.: Алетейя, 2008. 464 с.
13. Курбатов А.А. Судопроизводство в архаических Афинах. *Государство и право*. 1993. № 6. С. 119 - 128.
15. Макарчук В.С. Основы римського приватного права: навчальний посібник / В.С. Макарчук. Київ : Атіка, 2004. 256 с.
16. Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людської спільноти. Київ : Ніка-Центр, 2011. 960 с.
17. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Римське приватне право: підручник. Київ : «Ін Юре», 2012. 238 с.
18. Печатнова Л.Г. История Спарты (период архаики и классики). Москва : Издательство Гуманитарная Академия. 2002. 510 с.
19. Підпригора О.А. Основы римського приватного права: підручник. Київ : Ін Юре, 2007. 240 с.

20. Покровский И.А. История римского права. СПб: «Летний сад», 1999. 527 с.
21. Секунда Н. Армия Спарты. Москва : АСТ, Астрель, 2004. 321 с.
22. Сергеев В.С. История Древней Греции. СПб : Издательство «Полигон», 2002. 702 с.
23. Строгоцкий В.М. Афины и Спарта. Борьба за гегемонию в Греции в V в. до н. э. (478 – 431 гг.). СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2008. 291 с.
24. Суриков И.Е. Глава III. Писистрат: парадокс «кроткого тирана». *Античная Греция: политики в контексте эпохи: архаика и ранняя классика*. Москва : Наука, 2005. 351 с.
25. Суриков И.Е. Законодательство Драконта в Афинах и его исторический контекст. *Древнее право. IVS ANTIQVVM*. Москва : Спарк, 2002. 213 с.
26. Тищик Б.Й. Держава і право Стародавнього Риму. Текст лекцій. Львів : Вид. юрид. ф-ту ЛНУ, 1998. 198 с.
27. Трикоз Е.Н. Становление системы источников права в Древних Афинах. Известия Высших учебных заведений. *Правоведение*. 2007. № 4. С. 196 - 207.
28. Туманс Х. Рождение Афины. Афинский путь к демократии: от Гомера до Перикла (VIII - V вв. до н.э.). СПб. : Гуманитарная Академия, 2002. 263 с.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

ТЕМА 6. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК РАННЬОФЕОДАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Основні риси феодалізму. Періодизація епохи Середньовіччя в Західній Європі.

2. Загальне та особливе в виникненні та розвитку ранньофеодальних держав Європи: Візантії, держави франків, англосаксів, слов'ян.

2.1. Візантійська імперія, періоди розвитку, соціально-економічні характеристики. Державний механізм. Центральне і місцеве управління. Імператорська влада.

2.2. Форма держави та соціальний склад населення франків.

2.3. Форма держави англосаксів. Норманське завоювання Англії. Особливості державного розвитку Англії в період ранньофеодальної монархії.

2.4. Форма держави ранньофеодальних слов'янських держав (сербів, хорватів і словенців).

3. Правова система ранньофеодальних держав Європи

3.1. Загальна характеристика ранньофеодальних візантійських кодифікацій: Еклога, Прохірон, Базиліки, Землеробський закон та ін. Вплив Візантії на державно-правовий розвиток інших держав.

3.2. Становлення ранньофеодального права в Західній Європі. «Варварські правди» - як джерело ранньофеодального права: Салічна правда - правова пам'ятка держави стародавніх франків

3.3. Англосаксонські правди.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Готуючись до практичного заняття, слід враховувати, що названа проблема була на лекції лише окреслена і тому це потребує більшої самостійності в процесі роботи над навчальною літературою. Виконання завдань для самостійної роботи сприятиме більш глибокому засвоєнню матеріалу, визначити рівень якого можливо, відповівши на контрольні запитання.

Готуючи практичне заняття, **по-перше**, слід звернути увагу на те, що виникнення ранньофеодальних держав відбувалося різними шляхами. Так в Візантії феодальні відносини почали складатися ще в надрах рабовласницької державності і цей процес відбувався поступово; у племен франків, англосаксів та слов'ян становлення державності сталося внаслідок розкладу первіснообщинних відносин, об'єднання племен та завоювальницьких війн.

Слід звернути увагу на те, в якій мірі на ці процеси вплинула римська імперія, провінціями якої були окремі території, зокрема франків, англосаксів.

Підготовку **до другого питання** слід розпочати зі з'ясування питання, чим було обумовлено, що Візантія виступила правонаступницею давньоримської держави, чому саме Кодекс Юстиніана - цей звід всього римського права, рабовласницького за своїм характером, став джерельною базою для складання правової системи феодальної Візантії, яким чином візантійське право вплинуло на становлення та розвиток державно-правових інститутів інших держав Європи, перш за все слов'ян.

При висвітленні **третього питання** слід акцентувати увагу на характеристиці «варварських правд», англосаксонських записів норм звичаєвого права, пояснивши при цьому обумовленість спільних рис в їх змісті. Особливої уваги заслуговує Салічна правда - правова пам'ятка стародавніх франків. Коротко зупиніться на історії її прийняття, розкриваючи зміст основних її положень, подумайте над питанням, чим визначається саме феодальний характер цієї правової збірки.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Основними шляхами зародження й розвитку ранньофеодальних держав в країнах Західної Європи були.....
2. В історії Візантійської держави дослідники виділяють такі періоди.....
3. Своєрідність інституту імператорської влади в Візантійській імперії полягала в тому, що
4. Основними джерелами саме візантійського права були,...їх поява обумовлена
5. Обумовленість впливу Візантії на державно-правовий розвиток інших країн пояснюється передусім
6. Вплив візантійського права на право східних слов'ян проявився передусім в регулюванні таких суспільних відносин, як
7. Особливістю виникнення держави у стародавніх франків є те, що
8. В історії держави франків дослідники виділяють наступні періоди.....
9. Основними напрямками в розвитку системи державних органів стародавніх франків можна вважати
10. Поява періоду правління «ледачих королів» в державі франків пояснюється.....
11. Значення бенефіціальної реформи Карла Мартелли для державного розвитку стародавніх франків полягає в тому, що
12. Розпад імперії Карла Великого був обумовлений.....
13. Своєрідність становлення ранньофеодальної Англії полягає в тому, що
14. Основними джерелами права германських племен були, серед яких відомі
15. Характерними рисами варварських правд були

16. Всі, відомі за Салічною правдою злочини можна класифікувати за такими видами
17. Особливістю судового процесу у стародавніх франків був його
18. На відміну від варварських правд континентальної Європи, поява законів у англосаксів пов'язана з
19. Серед англосаксонських правд VII – XI ст. найбільш відомими були.....

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що означає термін «середні віки»?
2. Розкрийте походження терміна «феодалізм».
3. Які особливості феодалної земельної власності?
4. Чи поширеним було рабство в ранньофеодальних суспільствах?
5. Що таке прекарій? Які його види Вам відомі?
6. Які функції виконували рахінбурги в Державі франків?
7. Охарактеризуйте реформу Карла Мартелла.
8. Який правовий статус літів у франкському суспільстві?
9. Які ознаки ранньофеодального права Вам відомі?
10. Який основний вид покарання передбачала «Салічна правда»?
11. Які обтяжуючі обставини злочину передбачала «Салічна правда»?

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). Львів : УКУ, 2002. 412 с.
2. Аннерс Э. История европейского права. Москва : Мысль, 1996. 400с.
3. Аргучинцев Г.К. История государства и права славянских народов: курс лекций. Москва : ИВЦ Минфина, 2006. 303 с.
4. Бирюков М.М. Европейское право. Москва : Омега-Л, 2006. 128 с.
5. Войтович Л. Medium aevum: Середні віки: підручник. Москва : «Тріада плюс», 2010. С. 65 - 90.

6. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / пер. з англ. Київ : Дух і Літера, 2000. 528 с.
7. Зашкільняк Л.О. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 752 с.
8. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) Курс лекцій: навч. посібник / під. ред. Ярового В.І., Рудякова П.М., Шумило В.П. Київ : Либідь, 2003. 632 с.
9. Крип'якевич І. Всесвітня історія: у 3-х кн. Київ : «Либідь», 1995.
10. Колескицкий Н.Ф. Раннефеодальное государство Франков. Москва : Наука, 1967. 312 с.
11. Коротка історія Чехії і Словаччини / за ред. проф. П. Федорчака. Івано-Франківськ: Видавництво «Плай», 1999. 170 с.
12. Толкачова Н. Звичаєве право: навч. посібник. Київ : Наукова думка, 2005. 367 с.
13. Чельцов-Бебутов М.А. Курс уголовно-процессуального права, очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческом, феодальном и буржуазном государствах. СПб : Альфа.Равена, 1995. 808 с.
14. Яровий В.І. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. Курс лекцій. Київ : Либідь, 1996. 416 с.

ТЕМА 7. СЕРЕДНЬОВІЧНА ДЕРЖАВА І ПРАВО КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ НА ЕТАПІ РОЗВИНЕНОГО ФЕОДАЛІЗМУ

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Формування станово-представницької монархії (Англія, Франція, Німеччина).
2. Особливості абсолютизму (Англія, Франція, Німеччина).
3. Соціальний склад населення (Англія, Франція, Німеччина).
- 4. Правова система (Англія, Франція, Німеччина).**

4.1. Джерела феодального права країн західної цивілізації: спільні риси та особливості.

4.2. Характеристика основних правових інститутів феодального права: цивільно-правові інститути, злочини і покарання, судочинство.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Державно-правовий розвиток Англії характеризується, крім загальних закономірностей, цілим рядом особливостей, вивчення яких є предметом практичного заняття. Ряд цих особливостей пов'язаний з утворенням і діяльністю англійського парламенту. Факт завоювання Англії Вільгельмом Завойовником у 1066 р. обумовив своєрідний розвиток феодальної держави і права в Англії, незавершений характер феодальних відносин в цілому.

Спроби англійських феодалів ослабити процес централізації держави не мали такого успіху, як на континенті Європи. Важливе значення в цьому процесі займає конституційний акт «Велика Хартія Вольностей». Виникнення трьох середньовічних станів обумовило утворення станово-представницького органу - англійського парламенту, який існує донині. Тому студенту слід висвітлити причини формування і утворення англійського парламенту, його структуру, функції і компетенцію. На особливу увагу заслуговує питання про створення блоку третього стану і нового дворянства, т. зв. «джентрі», що мало великий вплив на формування структури парламенту, розмежування соціально-політичних інтересів у Англії. При підготовці до практичного заняття слід порівняти англійський парламент з Генеральними Штатами у Франції, вказати на їх схожість і відмінність, пояснити причини відмінностей. Особливості співвідношення різних соціальних верств населення в Англії мали велике значення для дальшого розвитку країни, для результатів англійської революції XVII ст. і формування буржуазної держави і права в Англії.

Становлення середньовічної держави і права у Франції є своєрідним зразком, еталоном розвитку феодальної державності і правової системи

взагалі. Тут чітко простежуються періоди розвитку цієї державності: феодальної роздрібленості, станово-представницької і абсолютної монархії. Тут чи не вперше у Європі виник інститут прокуратури і адвокатури, введено продаж державних цивільних і військових посад. Характерними у становленні абсолютизму, який носив «чистий», завершений характер, є діяльність знаменитого кардинала Рішельє і короля Людовика XIV.

Історія держави і права Німеччини епохи середньовіччя має ряд характерних особливостей. Це повільний, довгий і складніший, ніж у Англії чи Франції, розвиток феодальних відносин. Це концентрація економічних і політичних інтересів по регіонах, повільне формування єдиного внутрішнього ринку, економічна і політична роздробленість. Специфічною була і станово-представницька монархія - всевладдя великих магнатів-курфюрстів і князів, слабкість німецьких міст. Вона не вела Німеччину до централізації, а навпаки до встановлення регіонального, т. зв. «князівського» абсолютизму. Цьому сприяли реформація, селянська війна XVI ст., тридцятилітня війна XVII ст. та ін. Хоч Німеччина у ту епоху була економічно і політично роздробленою, там, однак, появилось декілька цікавих кодифікацій права. Ось на це все слід студентам звернути увагу при підготовці даної теми практичного заняття.

Студенту не слід опускати з уваги й характеристику основних галузей та інститутів права. Користуючись методом порівняльного правознавства, студентам необхідно розкрити загальні риси та особливості джерел права країн феодальної Європи, вказавши, які чинники вплинули на їх виникнення та історичний розвиток. Характеризуючи джерела права країн континентальної Європи, а саме: «писане» звичаєве право; королівське законодавство, статuti та ордонанси; канонічне право, рецепція римського права; право міст; феодальні кодифікації, особливості їх виникнення і дії протягом всього періоду існування середньовічних держав, подумайте, що обумовило їх розвиток і найбільш характерну, суттєву рису права країн континентальної Європи його партикуляризм.

Характеристику основних правових інститутів феодального права треба розпочати зі з'ясування питань: 1. що нового, порівняно з попередніми часами, з'являється в регулюванні: державно-правових відносин; майнових відносин, особливо права власності (земельної власності перш за все); відносин злочинів та покарань; 2 чим був обумовлений різний рівень розвитку договірної права, права зобов'язань в західноєвропейських державах епохи середньовіччя; 3) чим можна пояснити значну схожість в правовій регламентації сімейно-шлюбних відносин в державах Західної Європи.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Історичне значення прийняття Великої хартії вольностей у.....році в(країні) полягає в тому, що.....
2. Значення Великого Березневого ордонансу.....року у.....(країні) полягає в тому, що.....
3. Значення Золотої Булли Карла Великого.....року у.....(країні).....полягає в тім, що.....
4. Право регалії - це.....
5. Розподіл Франції на «країну писаного права» і «країну неписаного права» обумовлено.....
6. Першими приватними кодифікаціями звичаєвого права в країнах Західної Європи були.....
7. Особливістю перших феодальних кодифікацій було.....
«Імперське право» - це....., воно існувало в.....
8. Ієрархічна структура феодальної власності на землю характеризувалась.....
9. Особливістю кримінального права та кримінального процесу часів абсолютизму у Західній Європі було.....

10. Загальні поняття кримінального процесу, які знайшли відображення в «Кароліні» - це..... Навести приклади з її тексту.
11. Рецепція римського права, як джерела феодального права, в країнах Західної Європи обумовлена наступними причинами:.....
12. Позитивне значення канонічного права як джерела феодального права для країн Західної Європи обумовлено тим, що.....
13. Найбільшого поширення в середньовічній Європі дістало право таких німецьких міст як:.....
14. Значущість норм канонічного права в західноєвропейських країнах визначалась наступними чинниками
15. Характерною рисою судово-правової системи Англії був її.....
16. Сутність принципу майорату полягає в тому, що.....
17. За французьким феодальним правом злочини розподілялись на:.....
18. За англійським феодальним правом злочини розподілялись на:.....
19. За німецьким феодальним правом злочини розподілялись.....

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Сформулюйте основний принцип феодальної ієрархії в країнах Західної Європи. Чи у всіх країнах його зміст був однаковим ?
2. Яку назву мала процедура передачі феода від сеньйора васалу?
3. Які обов'язки ніс васал перед сеньйором за нормами феодального права?
4. Хто такий сенешал у Франції періоду сеньйоріальної монархії?
5. Які функції виконував Паризький парламент?
6. Яке значення мала «Золота булла» 1356 р. в історії німецької державності?
7. Які привілеї надавала Велика хартія вольностей баронам, церкві і містам?
8. Вкажіть особливості англійського абсолютизму. Чому його називають незавершеним?
9. Яке значення для розвитку феодального права мали канонічні норми ?
І чому у феодальному праві особлива увага приділялася інститутам злочину і покаранням?

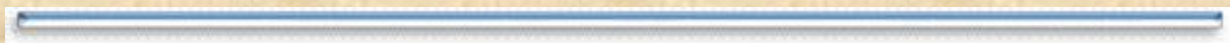

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). Львів : УКУ, 2002. 412 с.
2. Аннерс Э. История европейского права. Москва : Наука, 1996. 400 с.
3. Бирюков М.М. Европейское право. Москва : Омега-Л, 2006. 128 с.
4. Войтович Л. Medium aevum: Середні віки: підручник. Львів : «Тріада плюс», 2010. С. 102 – 119, 258 – 275.
5. Дейвіс Н. Європа: Історія /пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. Київ : Основи, 2000. 1464 с.
6. История Средних веков: в 2-х т. / под ред. акад. Е.А. Косминского. Москва : Госполитиздат, 1952. 367 с
7. История Франции: с древнейших времен до 1789 года. СПб. : Питер Пресс, 1996. 224с.
8. Крип'якевич І. Всесвітня історія: у 3-х кн. Кн. 2. Київ : Либідь, 1995. С. 90 – 97.

ТЕМА 8. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ І ПРАВО КРАЇН СЕРЕДНЬОВІЧНОГО СХОДУ

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Історичні аспекти країн Середньовічного Сходу
2. Арабський халіфат: особливості формування; форма держави; структура державного механізму та соціальний склад населення.
3. Державний механізм Індії, Китаю, Японії.
4. Суспільний устрій Індії, Китаю, Японії.
5. Основні риси права країн середньовічного Сходу
 - 5.1. Мусульманське право (шаріат): джерела, правове регулювання майнових відносин, шлюбно-сімейні стосунки, злочин і покарання, суд і процес.

5.2. Правова система середньовічних Індії, Китаю, Японії.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проаналізуйте, **по-перше**, основні закономірності виникнення і розвитку феодалної держави і права Азії. Традиційний характер суспільно-політичного життя і форм держави. Вплив релігії на соціальну і політичну структуру.

По-друге, визначте перехід до феодалізму в Арабському халіфаті, схарактеризуйте суспільну структуру населення, організацію державної влади, судову систему та збройні сили.

Так само виникнення феодалного суспільства та механізму держави в Індії, Китаю та Японії. В період Середньовіччя змінюється станово-кастова структура феодалної Індії, утворюється Делійський султанат. Згодом визначається державна структура імперії Великих Моголів.

По-третє, виокремити механізм держави Китаю, а саме: імператорська влада, традиційні державні відомства, збройні сили та судову організацію необхідно звернути увагу на суспільно-політичний розвиток Китаю. Династії Тан, Мін і Цин.

Визначте державний лад ранньофеодальної Японії. Разом з імператорською владою встановлюється сьогунат, органи центрального і місцевого управління та військова організація.

Основні риси права Індії, Китаю та Японії. Джерела права, систематизація законів. Розвиток права у феодалній Індії. Коментарі до дхармашастр. Джерела й основні інститути права Японії.

Особливості становлення і розвитку мусульманського права, зв'язок релігії та права. Джерела мусульманського права. Коран. Сунна. Іджма. Право власності. Договір. Шлюбно- сімейне право. Злочини і покарання.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Після смерті Мухамеда арабами правили , які обиралися всією общиною.
2. Приватновласницькі землі в Арабському халіфаті –
3. Збірка судових рішень і вислови відомих мусульманських законників –
4. Головною перешкодою для укладення шлюбу за шаріатом була
5. Основним джерелом права Китаю був
6. У Китаї виділяли три форми власності:, державна і
7. У XII ст. в Японії в умовах боротьби феодалів за владу сформувалася нова форма державного правління
8. Дрібнопомісні феодали в Японії –
9. На чолі феодалної ієрархії середньовічної Японії стояли князі
10. Головна риса феодалних східних суспільств

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Виникнення Арабського халіфату та ісламу як світової релігії.
2. Проаналізуйте структуру органів влади та місцевого управління Арабського халіфату.
3. Доведіть або спростуйте твердження про те, що джерела мусульманського права мають ієрархічний характер.
4. Визначте основні характеристики джерел шаріату.
5. Охарактеризуйте правовий статус особи за мусульманським правом.
6. Роль релігії в процесі розвитку держави і права Арабського халі фату.
7. Визначте особливості розвитку феодалізму в Арабському халіфаті.
8. Які форми земельної власності в Арабському халіфаті Вам відомі?

9. Що таке іджма у системі мусульманського права?
10. Яке правове становище жінки за мусульманським правом ?
11. Які види доказів у судовому процесі передбачав шаріат?
12. У чому полягала сутність інституту обвинувального доносу в середньовічному Китаї?
13. Які з видів злочинів за старокитайським середньовічним правом засвідчують традиційність китайського середньовічного суспільства?
14. Визначте особливості форми державного правління сьогунату в середньовічній Японії.
15. Які джерела права феодальної Японії вам відомі?

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бадак Н. История средних веков: Европа и Азия. Минск : Харвест, 2000. 656 с.
2. Большаков О.Г. История Халифата. СПб. : «Гуманистика», 2006. 600 с.
3. Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайского государства. Москва : Наука, 1983. 327 с.
4. Волков С.В. Служилые слои на традиционном Дальнем Востоке. Москва : Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 1999. 312 с.
5. Воробьев В.М. Японский кодекс «Тайхо Ёро рё» (VIII в.) и право раннего средневековья. Москва : Наука, 1990. 384 с.
6. История Востока: в 6 т. / отв. ред. Л.Б.Алаев, К.З.Ашрафян. 5-е изд. Москва : «Восточная литература», 2009. Т. 2. Восток в средние века. 716 с.
7. Крашенинникова Н.А. Индусское право: история и современность. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1982. 192 с.
8. Крашенинникова Н.А. Правовая культура современной Индии: инновационные и традиционные черты. Москва : Норма: Инфра-М, 2011. 304 с.
9. Кудрявцев М.К. Кастовая система в Индии. Москва : Наука. Изд. фирма «Восточная литература», 1992. 264 с.

10. Кычанов Е.И. Основы средневекового китайского права (VII – XIII вв.). Москва : Наука, 1986. 318 с.
11. Леже Р. Великие правовые системы современности. Москва : Волтерс Клувер, 2011. 456 с.
12. Любський В.І. Мусульманське право: навчальний посібник. Київ : Наукова думка, 1997. 138 с.
13. Лозо В.И. Государство и право древней, средневековой и современной Индии: учеб. пособие. Харьков : Высшая школа, 2001. 118 с.
14. Рабовладельческое и феодальное государство и право стран Азии и Африки: учебное пособие / под ред. проф. А.И. Рогожина и проф. Н.Н. Страхова. Харьков: Высшая школа, 1981. 287 с.
15. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. Київ : Либідь, 2000. 624 с.
16. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ: «Аквілон-Прес», 1997. 256 с.
17. Суровень Д.А. Возникновение права и источники права древней Японии. Проблемы курса истории государства и права. Екатеринбург : Изд-во УрГЮА, 2004. 226 с.
18. Суровень Д.А. История древней Японии. Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 2010. 321 с.
19. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. Москва : Наука, 1986. с.
20. Тревельян Дж.М. История Англии от Чосера до королевы Виктории / пер. с англ. А.А. Крушинской, К.Н. Татариновой. Смоленск : Русич, 2001. 624 с.
21. Фильштинский И.М. Халифат под властью династии Омейядов. Москва : Знание, 2005. 312 с.
22. Хайдарова М.С. Основные направления и школы мусульманского права. Мусульманское право (структура и основные институты). Москва : Наука, 1984. 313 с.

23. Хайдарова М.С. Формирование и развитие мусульманского права в Арабском халифате в VII - XIII вв. Историко-правовые исследования: проблемы и перспективы. Москва : Знание, 1982. 325 с.
24. Чиркан В.Е. Мусульманская концепция права. Мусульманское право (структура и основные институты). Москва : Знание, 1984. 267 с.
25. Эпоха Возрождения: Европа, Азия, Африка. Москва : АСТ, 2001. 672 с.

РОЗДІЛ 3. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА НОВОГО ЧАСУ

ТЕМА 9. СТАНОВЛЕННЯ БУРЖУАЗНОЇ ДЕРЖАВИ - ДЕРЖАВИ НОВОГО ТИПУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ І ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Перші буржуазні революції в країнах Західної Європи та Північної Америки (XVII - XVIII ст.), причини, етапи, особливості періоду революцій. Програмні документи періоду буржуазних революцій.
2. Пошук та затвердження нових форм державної організації в країнах Західної Європи та Північної Америки в роки перших буржуазних революцій:
 - 2.1. Форма англійської держави.
 - 2.2. Форма держави США за Конституцією 1787 р. Білль про права 1791 р., його правова характеристика.
 - 2.3. Форма держави Франції 1789 - 1794 рр.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Цим практичним заняттям розпочинається вивчення історії держави і права зарубіжних країн епохи становлення громадянського суспільства. Тому, готуючись до нього, слід передусім уважно прочитати конспект лекції, ознайомитись з матеріалами навчального посібника.

Підготовка до висвітлення **першого питання** плану має ґрунтуватися на знаннях шкільної програми всесвітньої історії, відновити які певною мірою допоможуть виконані завдання для самостійної роботи. Звернувши увагу на спільне та особливе в соціально-економічних, політичних та ідеологічних передумовах переходу від феодального ладу до буржуазного, які мали місце в країнах Західної Європи та Північної Америки, слід згадати, що перехід людства від середньовіччя до нового часу бере свій початок ще в XV – XVI століттях, тобто в епоху Відродження та Реформації. Саме в цей час починається переворот перш за все в політичній і правовій свідомості людей, в економіці, яка все більше орієнтується на капіталістичне підприємництво. В цьому вам допоможе вивчення політичних і правових програм ідеологів ранньої буржуазії. Необхідно також показати, що було відмінного в процесі зародження капіталістичних відносин в Голландії, Англії, англійських колоніях Північної Америки, Франції і як ці особливості вплинули на становлення тут держави нового типу - буржуазної держави.

Розкриваючи **друге питання**, необхідно наголосити на тому, що з часу перших буржуазних революцій розпочався процес затвердження сучасної держави, яка принципово відрізнялась від держави попередньої епохи. Характеристика основних програмних документів перших буржуазних революцій, конституцій, прийнятих в роки революцій, їх порівняльний аналіз сприятимуть висвітленню боротьби республіканських та монархічних тенденцій у встановленні форми держави в цих країнах у новий час. Розуміння характеру революцій в Голландії, Англії, Франції, англійських колоніях Північної Америки за їх наслідками допоможе відповісти на питання, чим був обумовлений вибір тих чи інших державних форм в цих країнах.

Необхідно висвітлити економічні і соціально-політичні передумови утворення держави США, її формування і конституційний розвиток. В центрі уваги є Конституція США 1787 року, її зміст, аналіз і характеристика, історичний розвиток.

Для з'ясування теми треба вивчити ряд конституційних актів, зокрема Декларацію незалежності США 1776 р., Статті Конфедерації 1781 р., поправки до Конституції США, ознайомитись з особливостями соціально-економічного і державно-правового розвитку країни.

В рамках практичного заняття має бути пошук відповіді на запитання, чому держава нового типу, становлення якої розпочалося в період перших буржуазних революцій, увійшла в історію як буржуазна, капіталістична держава, які її характерні риси, яким є її місце в історії державотворення?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Які причини Англійської революції?
2. Які основні вимоги в ході революції висували політичні угруповання пресвітеріан та індепендентів?
3. Які категорії населення стали рушійною силою революції?
4. Зміст яких основних законодавчих актів визначив Англію як конституційну монархію?
5. Визначте права і свободи людини і громадянина за Декларацією 1789 р.
6. Які наслідки мала революція для розвитку англійської держави і права?
7. Який характер мало земельне законодавство англійської революції?
8. Визначте основні напрями розвитку державного механізму Англії у XVIII – XIX ст.
9. Які причини Французької революції?
10. Які основні положення Декларації прав людини і громадянина 1789 р.?
11. Яку форму державного правління закріпила Конституція 1791 р.?
12. На якому етапі революції прийнято декрет «Про ворогів народу»?
13. Чи вдалося в ході революції ліквідувати залишки феодальних відносин у Франції?

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Історичне значення першої з ранніх буржуазних революцій - голландської для становлення держави нового типу полягає в тому, що
2. Рушійною силою Англійської революції став союз буржуазії з
3. Найбільш послідовні прихильники реформаційних процесів у церкві Англії –
4. Прийнята 1 грудня 1641 р. містила докладний перелік зловживань королівської влади за час правління Карла I.
5. Велике значення в ході роботи Довгого парламенту мало.....законодавство.
6. Встановлення режиму протекторату було закріплене у конституції, яка отримала назву.....
7. Британська модель конституційної монархії отримала назву.....
8. У 1867 р. на основі партії торі створено.....партію.
9. Англійське право поділяло речі на.....і номінальні.
10. На другому етапі революції більшість у Національному конвенті отримали.....
11. Главою виконавчої влади за Конституцією 1791 р. проголошувався
12. Головний карально-репресивний орган якобінської диктатури –
13. Конституція 1795 р. зберігала.....форму правління.
14. Історичне значення «Статей конфедерації», котрі набули чинності в, полягає в тому, що
15. Юридичне закріплення США як суверенної незалежної держави здійснено у, яка була прийнята у році.

16. Метою прийняття перших десяти поправок до Конституції США 1787 р. було.....

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). Львів : УКУ, 2002. 412 с.
2. Антология мировой правовой мысли. В 5-ти т. Москва : Мысль, 1999. Т. 2. Европа: V - XVII вв. 829 с.
3. Арзаканян М.Ц. История Франции. Москва : Дрофа, 2005. 475 с.
4. Бадак А.Н. Всемирная история: в 24 т. Европа в период английской революции Мн.: Литература, 1996. Т. 13. 560 с.
5. Гончар Б.М. Всесвітня історія. Київ : Знання, 2007. 694 с.
6. Иванян Э.А. История США. Москва : Изд-во МГУ, 2005. 548 с.
7. История США в 4-х томах / под ред. Севостьяновой Г.Н., Язькова Е.Ф., Куропятник Г.П. и др. Москва : Издательство Наука, 1985. Т. 3. 290 с.
8. Калашников В.М. Еволюція інститутів держави і права у північноамериканських колоніях європейських країн (XVII - XVIII сторіччя). Донецьк : Наука і освіта, 1999. 263с.
9. Каррі Д.П. Конституція Сполучених Штатів Америки: посіб. / пер. з англ. О.М. Мокровольського. Київ : Веселка, 1993. – 176 с.
10. Карпантьє Ж. История Франции. Москва : Омега, 2008. 470 с.
11. Кравчук М.В. Правова система США. Київ : Норма-Друк, 2004. 136 с.
12. Манфред А.З. История Франции: в 3-х томах. Москва : Наука, 1973. 129 с.
13. Манфред А.З. Великая французская революция. Москва : Наука, 1983. 198 с.
14. Манфред А.З. Наполеон Бонапарт. Москва : Наука, 1993. 149 с.
15. Савченко А.В. Федеральні правоохоронні органи США: місія, організаційна структура та застосування кримінального законодавства: навчальний посібник. Київ : Текст, 2003. 122 с.
16. Стельмах С.П. Всесвітня історія. Новий період (кінець XVIII – початок XIX ст.). Київ : Наукова думка, 1998. 378 с.

- 17.Токвіль Алексіс де. Давній порядок і революція / пер. з фр. Г. Філіпчук.
Київ : Юніверс, 2000. 224 с.

ТЕМА 10. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФОРМИ БУРЖУАЗНОЇ ДЕРЖАВИ, ЇЇ ФУНКЦІЙ ТА МЕХАНІЗМУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ В ЕПОХУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТ.)

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Історичні витоки сучасного парламентаризму. Досвід державотворення в Англії.
2. Еволюція республіканської форми правління у Франції. Змішана республіка.
3. Політико-правовий розвиток Німеччини на етапі формування єдиної держави.
4. Історичні витоки сучасної президентської форми правління США.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Практичне заняття зосереджує увагу на вивченні основних конституційних актів Англії даного періоду, з'ясовує особливості формування і розвитку конституційної монархії і парламентаризму в Англії. Для розуміння і аналізу змісту конституційних актів необхідно показати соціально-економічні і політичні умови, в яких ці акти видавались.

Для вивчення питань теми необхідно, **по-перше**, з'ясувати особливості буржуазної революції, охарактеризувати республіку в Англії 1649 – 1658 рр., показати причини її падіння, причини і наслідки «славної революції» 1688 р., формування і специфіку політичних угруповань торів і вігів, їх перетворення в політичні партії консерваторів і лібералів, чартистський рух та утворення лейбористської партії, проведення перших демократичних реформ виборчого, права. На базі соціально-економічних та політичних відносин необхідно розкрити суть англійської конституційної монархії, складання

парламентарного політичного режиму, перетворення Англії в світову державу з великими колоніальними володіннями, джерела і суть її правової основи в цей період.

Розвиток конституційної монархії і парламентаризму у XVIII – XIX ст. Створення Кабінету міністрів. Виборчі реформи 1832, 1867, 1884 – 1885 рр. Консерватори і ліберали. Ослаблення королівської влади. Посилення ролі Кабінету міністрів. Реформи місцевого управління.

Зверніть увагу на **друге питання**, а саме: контрреволюційний переворот 9 термідора. Конституція 1795 р. Директорія. Державний переворот 18 брюмера Наполеона Бонапарта. Консулат. Імперія Наполеона I. Створення централізованого державного апарату. Падіння імперії Наполеона Бонапарта.

Реставрація Бурбонів. Хартія 1814 р. Липнева революція і Хартія 1830 р. Революція 1848 р. Конституція 1848 р. Державний переворот 1851 р. Правління Луї Бонапарта. Конституція 1852 р. Друга імперія, режим бонапартизму. Пролетарська революція 18 березня 1871 р. і утворення Паризької Комуни. Державний механізм і законодавство Паризької Комуни. Утворення Третьої республіки у Франції. Конституційні закони 1875 р.

Проаналізуйте, **по-третє**, розвиток державності Німеччини у першій половині XIX ст. Ліквідація Священної Римської імперії германської нації. Німецький союз 1815 р. «Октройовані» конституції німецьких держав. Митний союз 1833 р. Революція 1848 - 1849 рр. та її помірковані наслідки. Пруська Конституція 1850 р. Утвердження конституційної монархії і збереження феодально-абсолютистських порядків. Об'єднання Німеччини. Північно-німецький союз 1866 р. Імперська Конституція 1871 р. Державний механізм Німецької імперії. Імператор. Канцлер. Рейхстаг і Бундесрат.

По-четверте, у центрі уваги практичного заняття є Конституція США 1787 р., її зміст, аналіз і характеристика, історичний розвиток. Для з'ясування теми треба вивчити ряд конституційних актів, зокрема Декларацію незалежності США 1776 р., Статті Конфедерації 1781 р., поправки до Конституції США, ознайомитись з особливостями соціально-економічного і

державно-правового розвитку країни. До важливих питань практичного заняття належать особливості розвитку капіталізму в сільському господарстві США, громадянська війна, утворення і роль політичних партій США демократичної і республіканської, зміст «Чорних кодексів», розвиток різних політичних і профспілкових структур США. Тоді виникають й різні антидемократичні, расистські організації у країні - суд Лінча, Ку-клукс-клан/

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ

1. Британська модель конституційної монархії отримала назву
2. У 1867 р. на основі партії торі створенопартію.
3. У 1836 р. в Англії запроваджено інститут шлюбу.
4. Після прийняття Декларації незалежності США у всіх штатах.....форму державного правління.
5. Виконавчим органом в США за «Статтями конфедерації» був , очолюваний Президентом.
6. Офіційне завершення американської війни за незалежність відбулося з підписанням.....договору.
7. В основу функціонування конституційного принципу поділу влади покладено механізм
8. Нижня палата парламенту США має назву
9. Конгрес може притягати Президента до відповідальності у порядку
10. Відміну рабства на всій території США зафіксувала поправка до Конституції.
11. Однією з ключових відмінностей американської правової системи від англійської стало співіснування норм загального права та як джерел права.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Доведіть або спростуйте, спираючись на досвід державотворення країн західної цивілізації, твердження про те, що буржуазна держава набула рис держави нового історичного типу порівняно з державами епохи станово-кастового суспільства.
2. Проаналізуйте відновлення монархії 1660 р. Бредська декларація. Акт про скасування залишків феодалізму (1660 р.) та ін.
3. Назвіть причини формування конституційної монархії в Англії. Державний механізм англійської конституційної монархії.
4. Розкрийте сутність перших законів, які обмежили владу короля на користь парламенту.
5. Які повноваження мав прем'єр-міністр та кабінет у XVIII ст.
6. Зазначте зміни у становищі прем'єра та кабінету упродовж XIX ст.
7. Визначте передумови прийняття, характеристика та значення «Habeas corpus act» 1679 р.
8. Поясніть сутність делегованого законодавства.
9. Розкрийте причини та значення «Славної революції» 1688 – 1689 рр.
10. Охарактеризуйте конституційні акти: Біль про права 1689 р., Акт про престолоспадкування 1701 р., Акт про посади 1707 р.
11. Порівняйте правління Карла II Стюарта та Якова II Стюарта.
12. Визначте основні характеристики права буржуазної Англії.
13. Відокремте напрямки виборчих реформ 1832 р., 1867 р. та судової реформи 1875 р.
14. Зміни у державному ладі Франції періоду Першої монархії. Конституція 1799 р.
15. Загальна характеристика державного ладу та права буржуазної Франції у XIX ст.
16. Реставрація бурбонів (причини та наслідки). Хартія 1814 р.
17. Липнева монархія. Хартія 1830 р.

18. Лютнева революція і проголошення республіки. Конституція Другої республіки 1848 р.
19. Друга імперія. Конституція 1852 р.
20. З'ясуйте політику Наполеона III, «уряду національної оборони» та уряду А.Тьєру напередодні революції 18 березня 1871 р. у Франції.
21. Охарактеризуйте систему влади Паризької комуни та її складові. Назвіть заходи Паризької комуни у економічній та соціальній сферах.
22. Третя республіка. Конституційні закони 1875 р.
23. Судова система за Конституцією США.
24. Громадянська війна Півночі і Півдня.
25. «Чорні кодекси», «політика сегрегації».

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бажанов А.Т. Органы юстиции Парижской коммуны. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1971. 169 с.
2. Горшенёва М.С. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
3. Государство и право Парижской коммуны /отв. ред. А.Ф.Шебанов. Москва : Юрид. лит., 1971. 296 с.
4. Калиновський Б.В. Державне право зарубіжних країн (у схемах): навч. посіб. Київ : КНТ, 2012. 528 с.
5. Керженцев П.М. История Парижской коммуны 1871 г. 2-е изд. Москва : Соцэкгиз, 1959. 512 с.
6. Основные институты гражданского права зарубежных стран / под ред. В.В. Залесского. Москва : НОРМА, 2006. 480 с.
7. Тейлор А.Дж. Габсбурзька монархія (1809 – 1918): Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Львів : ВНТЛ-Класика, 2007. 267 с.

ТЕМА 11. ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БУРЖУАЗНОГО ПРАВА - ПРАВА НОВОГО ТИПУ

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Англо-американська та континентальна правові сім'ї: історичні витoki і шляхи становлення.
2. Джерела права англо-американської та континентальної правових сімей.
3. Основні цивільно-правові інститути буржуазного права країн англо-американської та континентальної правової сім'ї: спільні риси та особливості. Цивільний Кодекс Французів (1804 р.), Німецьке Цивільне Уложення (1900 р.) та їх роль в становленні цивільного буржуазного права країн континентальної світової правової сім'ї.
4. Загальна характеристика основних кримінально-правових країн англо-американської та континентальної правової сім'ї: спільні риси та особливості. Кримінальний кодекс Франції 1810 р.
5. Становлення кримінально-процесуального права країн англо-американської та континентальної правової сім'ї: спільні риси та особливості.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Зазначене практичне заняття є першим в переліку, присвячених історії права зарубіжних країн в епоху громадянського суспільства. За своїм змістом воно має методологічне значення для наступних практичних занять, оскільки передбачає, що в процесі роботи над матеріалами (студенти мають визначити й засвоїти те, що надало праву саме нової якості - його принципи, основні риси, основні тенденції розвитку, без чого неможливо скласти грамотне, чітке уявлення про історію галузей права на новому етапі розвитку, про що піде мова далі.

Підготовку до практичного заняття треба розпочати зі звернення до конспекту лекцій, матеріалам навчального посібника.

Працюючи **над першим питанням плану**, слід виходити з того, що становлення сучасного права - це досить тривалий за часом історичний процес, який розпочався ще в раннє середньовіччя, проходив еволюційно і мав своїми витокami рецесійоване римське право, міське право, міжнародне право. Залучивши вже відомий матеріал з історії права попередньої епохи, коротко схарактеризуйте ці джерела і спробуйте відповісти на запитання, чому саме вони стали тим ґрунтом, на якому формувалося право нового типу.

Важливу роль в становленні права нового типу відіграли перші буржуазні революції (XVII - XVIII ст.). Поклавши початок перевороту в галузі економіки й політико-державних структур, вони започаткували й новий правовий порядок, котрий ґрунтувався на визнанні людей вільними від народження, рівними перед законом - принципах, покладених в основу нового, юридичного, світогляду. Слід обов'язково звернутися до програмних документів перших буржуазних революцій, серед яких Велика Хартія вольностей 1215 р., Habeas Corpus Act 1679 р., Біль про права 1689 р. (Англія); Декларація незалежності 1776 р., Конституція 1787 р., Біль про права 1791 р. (США); Декларація прав людини і громадянина 1789 р., Конституція 1791 р.; революційного законодавства (Франція) і на конкретних прикладах показати особливості процесу правотворення в кожній країні, назвати і розкрити ті нові риси, яких воно набувало, а саме, поява нового засобу існування правових систем - системи законодавства і системи права; домінування в правових системах конституційного права; закріплення основних його принципів - верховенства права, верховенства закону, індивідуалізму, свободи, рівності, законності.

По-друге, основні цивільно-правові інститути буржуазного права країн англо-американської передбачає коротку характеристику основних рис права країн англо-американської світової правової сім'ї, визначення особливостей історичного розвитку Англії в епоху станово-кастового суспільства, англійських колоній Північної Америки, зокрема, процесу капіталізації суспільних відносин, який зумовив й особливості в регулюванні майнових

відносин. Слід також звернути увагу на те, як вплинуло законодавство Довгого парламенту на розвиток англійського цивільного законодавства на новій, буржуазній основі. Поясніть вплив права країн континентальної світової правової сім'ї, передусім французького, на право колишніх англійських колоній Північної Америки.

Важливо показати, чим було зумовлено збереження прецеденту як основного джерела права в цих країнах, в чому проявився його позитивний вплив на розвиток цивільно-правових відносин. Чим зумовлено в подальшому все більше визнання закону як джерела права. Слід зупинитися на характеристиці спроб кодифікації цивільного законодавства (у Великобританії – консолідоване законодавство), законодавства США (цивільні кодекси штатів Нью-Йорк, Луїзіана, Каліфорнія, Джорджія, Монтана, Північна Дакота).

Щодо США, **необхідно наголосити**, що єдиної системи цивільного законодавства тут немає, оскільки згідно Конституції, регулювання цивільно-правових відносин віднесено до компетенції окремих штатів; основними джерелами є Конституція США, федеральні закони, конституції і закони штатів. Аналізуючи процес розвитку джерел цивільного законодавства у Великобританії, США, спробуйте відповісти на запитання, яким чином відбувається наближення права країн цієї сім'ї до права країн континентальної (романо-германської) світової правової сім'ї. Зверніть увагу на те, що в англо-американському праві має місце визнання суб'єктом цивільного права як фізичної так і юридичної особи.

Порівнюючи право власності, виокремити збереження архаїчних залишків в регулюванні майнових відносин в англійському праві і появу корпоративної форми власності в США, поясніть їх обумовленість; зверніть увагу на високий рівень розвитку договірного права в США, на демократизацію як основну тенденцію в розвитку цивільно-правових норм, які регулюють сімейно-шлюбні, спадкові відносини. В чому проявляється соціалізація як одна з основних тенденцій в розвитку сучасного цивільного права.

Становлення та розвиток сучасного кримінального права значною мірою здійснювалося під впливом ідей епохи західноєвропейського Просвітництва, лібералізму, зумовивши появу нових теорій кримінального права: просвітницько-гуманістичної теорії, класичної та соціологічної шкіл кримінального права, положення яких склали в основному теоретичні засади цієї сучасної галузі. Недостатньо обмежитися характеристикою основних положень цих теорій. Звернувшись до додаткової літератури, схарактеризуйте наукову й професійну спадщину відомих західноєвропейських мислителів-юристів, які стояли у їх витоків: Ч.Беккарія, А.Фейєрбах, І.Бентам, Ч.Ломброзо.

Звернувшись до додаткової літератури, покажіть вплив кримінального законодавства Франції на право інших країн континентальної світової правової сім'ї, зокрема, сучасної України.

Характеризуючи основні кримінально-правові інститути (злочин і покарання) необхідно, звернувшись до текстів законів, показати як і коли починає проявлятися основна тенденція розвитку цієї галузі права - його гуманізація

Останє питання передбачає характеристику основоположних ідей західноєвропейського Просвітництва щодо захисту прав особистості і громадянина, а також таких важливих правових джерел як Велика хартія вольностей 1215 р., Петиція про право, 1628 р., Habeas Corpus Act 1679, Білль про права 1689 р., Статут 1696 (Англія), Конституція США 1787 р., конституції штатів, Декларація прав людини і громадянина 1789, Конституція 1791 р. (Франція), Кримінально-процесуальний кодекс (Кодекс кримінального розслідування) 1808 р.

Слід розкрити характерні риси кримінального процесу країн континентальної світової правової сім'ї, передусім французького, за формою відомого як змішаного (континентального), якому притаманні наявність самостійної стадії попереднього розслідування, чітке розмежування розслідування і стадії судового розгляду кримінальної справи по суті;

визнання принципів гласності, усності, безпосередності та змагальності у веденні процесу.

Характеризуючи кримінальний процес Німеччини, слід зазначити, в чому він зазнав впливу французького і які власне його характерні риси.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ:

1. Буржуазне право як право нового типу ґрунтується на таких принципах.....
2. Характерними рисами буржуазного права є
3. Становлення світових правових сімей відбувалося такими основними шляхами, як:.....
4. Особливості становлення англо-американської світової правової сім'ї зумовлені.....
5. Характерними рисами права англо-американської правової сім'ї на початковому етапі становлення громадянського суспільства були.....
6. На відміну від англо-американської, континентальна правова сім'я формувалась під безпосереднім впливом.....
7. Специфічними рисами права континентальної світової правової сім'ї є.....
8. Основними тенденціями розвитку права на початку XX ст. були
9. У ході революцій 1789 - 1794 рр. у Франції були закладені основи нового буржуазного цивільного права, про що свідчать.....
10. Цивільний кодекс Наполеона не тільки зробив величезний вплив на процес становлення буржуазного цивільного права у Франції, але й послужив у XIX ст. зразком для проведення кодифікації цивільного права в більшості держав Європи та Американського континентів. Зокрема

11. Основним джерелом цивільного процесуального права Франції до поч. 70-х років XX ст. був....., основу якого склав
12. Структура Німецького цивільного уложення відповідає доктрині.....і представлена.....
13. Цивільний процесуальний кодекс Німеччини був прийнятий у
14. Англо-американське право визнало як суб'єктів цивільного права
15. Характерною рисою цивільного права нової епохи є поява.....як суб'єкта цивільно-правових відносин.....
16. В основу визначення суб'єктів цивільного права у країнах континентальної світової правової сім'ї було покладено.....
17. Німецьке цивільне уложення, на відміну від Цивільного кодексу Франції, суб'єктами цивільно-правових відносин визнає....., відзначивши два основних види:.....
18. Розвиток процесу усупільнення виробництва та сфери обігу мав своїм результатом і зміну самої концепції власності, що розглядається в сучасному французькому цивільному праві як
19. Німецьке цивільне уложення поділяє всі речі на
20. Німецьке Цивільне Уложення, як і Кодекс Наполеона, не дає визначення поняття права власності, розкриваючи його зміст у такий спосіб:.....
21. Основним напрямком розвитку права власності в Німеччині у XX ст., як і в інших розвинутих країнах світу, стає його
22. За ЦК Франції, договір - це ..., чинність якого визнається за умов :.....
23. Характерною рисою Німецького цивільного уложення в питанні про обов'язкові умови дійсності договорів є
24. Крім договору, французьке та німецьке право знає й інші підстави виникнення зобов'язань :.....

25. У регулюванні сімейно-шлюбних відносин за ЦК Франції було закріплено
26. Як складові частини французької правової системи трудове і соціальне законодавство беруть свій початок
27. Характерною рисою розвитку німецького трудового права наприкінці XIX - початку XX ст. стає його
26. Своїми витоками становлення екологічного права як галузі права пов'язано з країнами

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Доведіть або спростуйте, спираючись на досвід правотворення країн західної цивілізації, твердження про те, що буржуазне право набуло рис права нового історичного типу порівняно з правом епохи станово-кастового суспільства.
2. Соціалізація права як одна з основних тенденцій розвитку права в епоху громадянського суспільства: історичні витоки і сучасність.
3. Трудове право і соціальне законодавство країн англо-американської світової правової сім'ї: основні тенденції історичного розвитку.
4. Правове регулювання охорони навколишнього середовища в країнах англо-американської світової правової сім'ї: історичні витоки і сучасність.
5. Теоретико-правові засади кримінального буржуазного права.
6. Джерела кримінального законодавства Франції кінця XVIII – початку XIX ст. та їх роль у становленні і розвитку буржуазного кримінального права країн континентальної світової правової сім'ї.
7. Загальна характеристика основних кримінально-правових інститутів за Кримінальним кодексом Франції 1810 р.
8. Гуманізація кримінального законодавства в історико-правовому вимірі.
9. Право на життя і право на смерть як невід'ємні природні права людини: історичний аспект.
10. Інститут суду присяжних: історія і сучасність.

11. Відомі судові процеси XIX – XX ст.
12. Інститут смертної кари в історико-правовому вимірі.
13. Від «Декларації прав людини і громадянина» до «Загальної декларації прав людини».

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Е. История европейского права. Ин-т Европы. Москва : Наука, 1996. 312 с.
2. Крылова Н.Е. Уголовное право современных зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии): учебное пособие. Москва : Зерцало, 1997. 238 с.
3. Чельцов-Бebuтов М.А. Курс уголовно-процессуального права, очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческом, феодальном и буржуазном государствах. С.-Петербург, 1995. 620 с.

ТЕМА 12. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ СІМЕЙ ПРАВА ТА СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЗБЛИЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Характеристика романо-германської правової сім'ї.
2. Специфіка англо-американської правової сім'ї.
3. Особливості правових систем релігійного типу.
4. Характеристика правових систем традиційного типу.
5. Характеристика правових систем змішаного типу.
6. Передумови та механізм зближення національних правових систем в сучасних умовах суспільного розвитку.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Так, **по-перше**, маємо виокремити історичні аспекти розвитку романо-германської правової сім'ї. Необхідно зазначити характерні ознаки романо-

германської сім'ї права та виділення романської та 7 германських груп правових систем в структурі романо-германської сім'ї права. Система джерел права романо-германської правової сім'ї є у зв'язку з римським правом. Відбувається вплив канонічного права на розвиток романо-германського права та роль науки у формуванні романо-германської правової сім'ї. Вплив сучасних інтеграційних процесів в Європі на розвиток романо-германської сім'ї права.

По-друге, історичний шлях розвитку англо-американської сім'ї права. Визначаються специфічні риси сім'ї англо-американського права. Характеристика англійського права є спільними рисами та відмінностями права США та англійського права. Система джерел права англо-американської правової сім'ї та сутність загального права.

Необхідно схарактеризувати співвідношення загального права і законодавства. Слід звернути увагу на характеристику декларативної теорії права, поняття права справедливості та співвідношення права справедливості і загального права та поняття статутного права.

В подальшому є необхідна характеристика різних наукових підходів до класифікації систем релігійного права, структури релігійної правової сім'ї, ознаки правових систем релігійної орієнтації.

По-третє, студенти мають звернути увагу на плюралістичну наукову думку щодо визначення мусульманського права. Охарактеризувати ознаки мусульманського права та систему джерел мусульманського та індуського права. Ознаки іудейського права. Система джерел іудейського права. Характеристика канонічного права.

Маємо надати поняття та структуру традиційної правової сім'ї, ознаки традиційних правових систем, систему джерел традиційного права та специфічні риси правових систем держав далекого сходу, особливості правових систем держав Африки.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Плюралістична наукова думка про критерії класифікації правових систем.
2. Специфіка джерел мусульманського права.
3. Особливості соціалістичного права.
4. Правові кола, їх характеристика.
5. Історичні шляхи виникнення та розвитку правових систем як критерій їх об'єднання у правову сім'ю.
6. Роль та значення римського права у розвитку правових систем романогерманської правової сім'ї.
7. Співвідношення релігійних та правових норм у мусульманській правовій сім'ї.
8. Необхідність компаративістських досліджень національних правових систем.
9. Співвідношення досліджень правових сімей та національних правових систем.
10. Основні форми міжнародно-правової допомоги.
11. Вплив процесу глобалізації на тенденції розвитку національних правових систем.
12. Узгодження національних законів.
13. Структура міжнародного права та процеси створення світового правопорядку.
14. Реалізація норм міжнародного права у національному праві.
15. Форми та проблеми процесу узгодження міжнародного права і національних правових систем.
16. Значення римського права у розвитку правових систем романогерманської правової сім'ї.
17. Необхідність компаративістських досліджень національних правових систем.
18. Форми міжнародно-правової допомоги.

РОЗДІЛ 4. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА НОВІТНЬОЇ ДОБИ

ТЕМА 13. МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (ПОЧАТОК XX – XXI СТ.)

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Встановлення і функціонування тоталітарних державних режимів в Німеччині та Італії. Поразка Німеччини в Першій світовій війні. Демократична революція в Німеччині 1918 – 1919 рр. Веймарська Конституція. Встановлення нацистської диктатури в Німеччині, її державний механізм і законодавство. Форма держави в Італії після Першої світової війни. Встановлення фашистської диктатури. Прихід до влади нацистської партії. Законодавче закріплення фашистського режиму. Державний устрій Німеччини за Конституцією. Проголошення ФРН. Конституція.

2. Поразка Франції у війні з гітлерівською Німеччиною. «Держава Віші». Конституція 1946 р. Суть Конституції 1958 р. Наступні зміни державного устрою і політичного режиму Пятої Республіки у Франції.

3. Характерні риси та основні напрямки державно-правового розвитку Великої Британії у міжвоєнний період. Політичні реформи в Англії. Реформа Палати лордів 1911 р. Зміни в організації Британської колоніальної імперії. Розпад Британської колоніальної імперії. Вестмінстерський статут 1931 р. Реформа парламенту в 1949 р. Судова система сучасної Великої Британії. Партійна система Великої Британії. Механізм держави на сучасному етапі.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Зверніть увагу на Веймарську республіку в Німеччині та згодом встановлено фашистську диктатуру, яка була однією з найбільш реакційних форм військово-поліцейської держави, формою диктатури найбільш реакційних і шовіністичних політичних сил країни. Необхідно дати характеристику причин і суті демократичної революції в Німеччині, показати утворення республіки і прийняття та зміст Веймарської Конституції, розкрити соціальні корені фашизму, причини встановлення його в Німеччині, показати особливості соціально-економічного і політичного розвитку Німеччини, які сприяли встановленню фашистської диктатури, дати характеристику фашистської держави і права в Німеччині. Варто порівняти цей режим з іншими тоталітарно-шовіністичними державами і режимами, напр., сталінським та ін.

Історія держави і права Четвертої і П'ятої республік у Франції дуже характерна і повчальна, вона свідчить про гостру політичну боротьбу у країні.

Прийняття Конституції Франції у 1946 р. відбулося у складній післявоєнній ситуації, в обстановці боротьби широких народних мас за громадянські права та політичні свободи, за демократичні положення Конституції, за збереження демократичних інститутів виборчого права, за представництво у парламенті і в органах місцевого самоврядування. Перехід від Четвертої до П'ятої республіки у Франції свідчить про певне падіння ролі парламенту, підпорядкування його виконавчій владі, про зростання ролі глави держави і уряду.

Завданням практичного заняття є вивчення питань державного досвіду однієї з найстаріших країн Європи – Великої Британії. Вона входить в п'ятірку провідних країн світу і основні проблеми, характерні для неї, представляють собою значні по своїх масштабах прояви глибинних тенденцій, властивих сучасним державам взагалі.

Форма держави у Великій Британії ХХст. змінювалася шляхом конституційних реформ і головним чином через модифікацію актів неписаної конституції. Однак в цілому Британії вдалося зберегти притаманну їй стабільність політичних інститутів і установ як данину історичним традиціям та прихильності політичних еліт до еволюційного шляху розвитку. Британська політична еліта зуміла зберегти і використовувати у своїх інтересах феодальні інститути – монархію і Палату Лордів.

Серед основних конституційних змін першої половини ХХ ст. варто виділити два основних напрями – реформи виборчого права і парламентську реформу. Виборча реформа 1918 р. надала право голосу жінкам, які досягли 30-річного віку і вони або їх чоловіки мали щорічний прибуток 5 ф. ст. Реформа 1928 р. упровадила загальне виборче право, дозволивши брати участь у виборах усьому жіночому і чоловічому населенню віком від 21 року.

При підготовці до практичного заняття слід звернути особливу увагу на виявлення основних тенденцій державно-правового розвитку країни у ХХ ст., на суть виборчих законів, роль політичних партій у соціально-політичній структурі країни. Слід дати аналіз, оцінку державно-правових явищ та інститутів, показати їх соціальну значимість, розкрити суть і шляхи формування правової основи держави, зміст основних систем, галузей та інститутів права, які у значній мірі відрізняються від континентальних.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ

1. Виборча реформа 1918 р. надала право голосу..., які досягли 30-річного віку.
2. У Франції утвердилася практика, за якою уряд отримав право видання нормативних актів на основі доктрини.....
3. Головною особливістю розвитку державного механізму Великої Британії у ХХ ст. стало зростання ролі.....
4. Функції конституційного суду за Конституцією Франції 1958 р. виконує орган.....

8. Посилення соціально-класових конфліктів у XX столітті призвело до того, що конституції стали в тій чи іншій формі регулювати.....
9. Палати бікамеральних парламентів, як і самі представницькі органи, мають різні назви. Найпоширенішими назвами нижньої палати є.....; для верхніх палат майже універсальною назвою є
10. Якщо в середньовіччі та в більш ранні часи главою держави найчастіше виступав монарх, то в нову епоху, з виникненням та розвитком демократичних тенденцій у суспільстві, з'являється.....Уперше він був запроваджений у
11. Важливим елементом конституційно-правового статусу монарха є порядок престолонаслідування. Серед систем успадкування престолу -....., які характеризуються
12. Тенденція міністеріалізації системи влади спостерігається в період
13. У процесі історичного розвитку сформувалися три основні системи конституційної юстиції:..... Їх характерними рисами стали

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Рушійні сили та специфіка етапного розвитку революції 1918 р. в Німеччині.
2. Німеччина парламентська республіка з буржуазно-демократичним політичним режимом.
3. Соціально-політична ситуація в Німеччині на початку 30-х рр. XX ст.
4. Порівняльна характеристика по діяльності парламенту Франції по Конституціям 1946 р. і 1958 р.
5. Порівняльна характеристика по діяльності президента і уряду Франції по Конституціям 1946 р. і 1958 р.
6. Порівняльна характеристика по взаємовідносинам між парламентом і урядом Франції по конституціям 1946 р. і 1958 р.
7. Розробка і причини прийняття Конституції Німеччини 1949 р.

8. Функціонування парламенту Німеччини по Конституції 1949 р.
9. Федеративний поділ Німеччини по Конституції 1949 р.
10. Характеристика прав і свобод громадян Німеччини по Конституції 1949 р.
11. Місце ФРН у Європейському Союзі.

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА

1. Арзаканян М.Ц. История Франции. Москва : Дрофа, 2005. 475 с.
2. Боботов С.В. Модель правового государства во Франции. Советское государство и право. 2000. № 1. С. 105 - 112.
3. Василевич Г.А. Конституционное право зарубежных стран. Москва : Книжный дом, 2006. 480 с.
4. Великобритания: эпоха реформ / под ред. Ал.А. Громыко. Москва : Издательство «Весь Мир», 2007. 536 с.
5. Віднянський С.В. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2011. 395 с.
6. Гелд Д. Глобалізація/антиглобалізація /пер. з англ. І. Андрущенко. Київ : К.І.С., 2004. 180 с.
9. Ковалев А.М. Современное состояние Конституции V республики во Франции (проблемы реформы конституции). Государство и право. 2007. № 4. С. 100 - 102.
10. Копійка В.В. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. / за ред. Л.В. Губерського. Київ : Знання, 2009. 751 с.
11. Мартинов А.Ю. Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990 - 2005). Київ : Інститут історії України НАНУ, 2006. 447 с.
12. Марченко В.В. Еволюція органів виконавчої влади Франції. Збірник наукових праць ХДАДТУ. Серія «Економіка і право». Х.: ХДАДТУ, 2009. № 1. С. 122 - 127.
13. Орлова Т.В. Історія сучасного світу: навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 551с.
14. Основные институты гражданского права зарубежных стран / под ред. В.В.Залесского. Москва : НОРМА, 2006. 480 с.

15. Патрушев А.И. Германия в XX веке. Москва : Дрофа, 2004. 432 с.
16. Романов А.К. Правовая система Англии. Москва : Дело, 2002. 343 с.
17. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Харків : Право, 2001. 416 с.
18. Сучасний словник із суспільних наук / за ред. О.Г. Данильяна, М.І. Панова. Харків : Прапор, 2006. 432 с.
19. Тюріна О.В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика): навчальний посібник. Київ : КНТ, Видавничий дім «Скіф», 2008. 96 с.
20. Харитонов О.І. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного законодавства. Європейські традиції. Харків : Одиссей, 2002. 592 с.
21. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2004. 218 с.

ТЕМА 14. НОВІТНІЙ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Відновлення державної незалежності країн регіону після Першої світової війни. Конституційно-правовий розвиток Польщі, Чехословаччини та Угорщини.
2. Правова характеристика режимів «народної демократії».
3. Причини, характер, державно-правові наслідки демократичних революцій 1989 – 1990 рр. у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Державно-правовий розвиток посттоталітарних держав регіону наприкінці XX – на початку XXI ст.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

По-перше, зверніть увагу на відновлення державної незалежності Польщі та визначить режим «санації».

По-друге, проаналізуйте Конституції Речі Посполитої 1921 і 1935 рр. та Пакт Молотова-Ріббентропа («Пакт про ненапад») 1939 р. Відбувається ліквідація Польської держави.

Здобуття незалежності Чехословаччиною згідно Конституції 1920 р. Захоплення Чехословаччини гітлерівською Німеччиною. Угорщина у міжвоєнний період. Наростання авторитарних тенденцій. Входження держави до фашистського блоку. Державність Румунії. Збереження конституційної монархії. Наростання профашистських настроїв. Встановлення королівської диктатури у 1938 р. Входження до блоку фашистських держав. Військово-фашистська диктатура генерала Антонеску.

По-третє, необхідно зазначити державно-правові наслідки Другої світової війни і формування режимів «народної демократії», переслідування ліберально-демократичної опозиції, відносини з СРСР.

Виокремити Організацію Варшавського Договору. Спроби демократичних революцій, однак розклад тоталітарних прокомуністичних політичних систем. Демократичні революції 1989 – 1990 рр. у країнах Центрально-Східної Європи. «Оксамитові революції» в Польщі, Чехо-Словаччині та Угорщині. Кривава революція в Румунії і повалення диктатури Чаушеску.

Визначити розвиток посттоталітарних держав регіону наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. розголошення незалежних держав Чехії і Словаччини. Демократизація політичної системи і державного апарату. Становлення парламентської демократії. Перехід до ринкової моделі економіки. Утвердження демократичної республіканської унітарної форми держави. Інтеграція держав регіону до західних міжнародних організацій (НАТО і ЄС).

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ

1. Юридичне міжнародне визнання державності Польщі фактично відбулося за підсумками.....1919 року.
2. У 1926 р. в Польщі встановлено диктаторський режим Пілсудського, який отримав назву.....
3. З середини 1920-х рр. в Угорщині посилюлися.....тенденції.
4. Румунія міжвоєнного періоду за формою державного правління була.....
5. По завершенні Другої світової війни у країнах Центрально-Східної Європи розпочалося встановлення режимів
6. Комуністи країн регіону за підтримки СРСР проголосили курс на будівництво.....за радянським взірцем.
7. В Угорщині, на відміну від інших країн регіону, вперше скасовано..... економіки, зрівняно у правах державну івласність.
8. Після перемоги демократичної революції у Польщі негайно проведено..... державного апарату, армії, судів, прокуратури, поліції.
9. Прийнята у 1997 р. Конституція Польщі проголошує її..... республікою.
10. За Конституцією Чеської Республіки парламент складається з двох палат: верхньої –.....і нижньої–.....

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте характеристику основних положень Конституції Польщі 1921 р.
2. Розкрийте структуру органів центральної влади Чехословаччини за Конституцією 1920 р.
3. Чи були правові підстави для анексії Чехословаччини нацистською Німеччиною у 1939 р. ? Відповідь обґрунтуйте.

4. Які причини призвели до поширення авторитарних тенденцій у більшості країн Центрально-Східної Європи у другій половині 20 – 30-х рр. XX ст. ?
5. Які головні ознаки тоталітарних режимів “народної демократії” в країнах регіону Ви можете вказати ?
6. Які політико-правові причини зумовили демократичні революції кінця 1980-х років?
7. Які фактори, на Ваш погляд, зумовили переважно мирне протікання революційних подій у країнах Центрально-Східної Європи наприкінці 80-х – на поч. 90-х рр. XX ст.?
8. Які основні здобутки розвитку країн регіону у посттоталітарний період?
9. Яка форма державного правління домінує у країнах Центрально-Східної Європи у посттоталітарний період і чому ?
10. Які фактори державно-правового розвитку посттоталітарних країн регіону дозволили їм стати повноправними членами НАТО і ЄС ?

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексієвець Л.М. Новітня історія Польщі (1918–1939). Київ-Тернопіль: Астон, 2002. 320 с.
2. Аргучинцев Г.К. История государства и права славянских народов: курс лекций. Москва : ИВЦ Минфина, 2006. 303 с.
3. Боботов С.В., Васильев Д.И. Модель правового государства Чехии. *Советское государство и право*. 2000. № 1. С. 105 - 112.
4. Будкін В. Передумови і результати трансформації правової системи у постсоціалістичних державах (на прикладі Чехії і Словаччини). *Право України*. 2002. № 5. С. 76 - 82.
5. Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Об’єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2011. 395 с.
6. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2002 роки): навч. посібник. К.: «Либідь», 2004. 624 с.

7. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ : Істина, 2009. 768 с.
8. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 656 с.
9. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчально-методичний посібник; словник-довідник. Тернопіль: Вид-во ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2015. 124 с.
10. Грубінко А. Формування історико-правових компетенцій у майбутнього правника. *Юридичний журнал*. 2009. № 11. С. 123 – 127.
11. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 752 с.
12. История государства и права славянских народов: учебное пособие. Москва : Изд-во «Новое знание», 2004. 592 с.
13. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія: навч. посіб. для студ. юридичних спеціальностей вищих закладів освіти . Нац. юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України / ред. В.Д. Гончаренко. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 716 с.
14. Колодко Г.В. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн / пер. з пол. О.М. Палій. Київ : Основні цінності, 2002. 244 с.
15. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 751 с.
16. Коріненко П.С. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 – 1945 рр.). Тернопіль : Астон, 2003. 384 с.
17. Коротка історія Чехії і Словаччини / за ред. проф. П. Федорчака. Івано-Франківськ : Видавництво «Плай», 1999. 170 с.
18. Хома П.М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Київ : Каравела; Львів: Новий Світ-2000; Магнолія плюс, 2008. 578 с.
19. Яровий В.І. Історія західних та південних слов'ян у XX ст.: курс лекцій. Київ : «Либідь», 1996. 416 с.

20. Яровий В.І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX ст.: підручник. Київ : «Генеза», 2005. 816 с.

21. Яровий В.І., Рудяков П.М., Шумило В.П. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.): курс лекцій. Київ : «Либідь», 2003. 632 с.

ТЕМА 15. МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ КРАЇН СХІДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (ПОЧАТОК XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Колоніальний статус Індії та маневри Великобританії між Першою і Другою світовими війнами. Боротьба індійців після Другої світової війни та надання Індії незалежності. Утворення Республіки Індія. Конституція Індії 1949 р.

2. Режим військової диктатури у Японії. Поворот Японії до військово-монархічного режиму наприкінці 20-х - на початку 30-х рр. XX ст. Введення у 1940 р. «нової політичної структури» після спроб перевороту у 1932 та 1936 роках. «Нова економічна структура». Встановлення режиму військової диктатури.

3. Становлення держави нового типу в Китаї, основні тенденції її розвитку в XX ст. Історичні умови й особливості визвольних революцій в Азії. Перемога революції в Китаї. Утворення КНР. Конституція і конституційні акти.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Опрацьовуючи перше питання, треба усвідомити колоніальний статус Індії: її поділ на Британську Індію, де панували англійці, та Індійські князівства, які визнавали верховенство Великої Британії, а за це мали внутрішній суверенітет; з'ясувати законодавство, котре закріплювало ці статуси. Далі слід простежити розвиток національно-визвольного руху

індійців після Першої світової війни та протидію метрополії, зокрема шляхом прийняття Актів про державний лад Індії 1919 та 1935 рр.

Необхідно показати маневри Англії з метою збереження влади під час та після закінчення Другої світової війни, посилення руху індійців за незалежність, що призвело до створення двох «незалежних домініонів Індії і Пакистану» Актом про незалежність Індії 1947 р. Необхідно розкрити процес утворення незалежної Республіки Індії через надання чинності Конституції, прийнятій у 1949 р., аналізі головних положень Конституції Індії 1950 р.

Зверніть увагу на боротьбу за історичні умови й особливості визвольних революцій в Азії. Перемога революції в Китаї. Порівняйте утворення КНР та КНДР. Конституція і конституційні акти.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПРОДОВЖТЕ ДУМКУ

1. Основними наслідками революційних подій 1925 – 1927 рр. для розвитку китайської держави було :
2. 01 жовтня 1949 р. в Китаї було урочисто проголошено утворення
3. За конституцією КНР, прийнятою 1954 р., КНР визначалась як
4. Система влади в маоїстському Китаї ґрунтувалася на
5. «Культурна революція» призвела до серйозної деформації народної демократії в Китаї, що знайшло своє відображення в....., яка була прийнята у році.
6. 4 грудня 1982 р. у Китаї була прийнята
7. Своєрідність сучасної Китайської держави полягає в наявності
8. Особливостями держави у країнах Близького Сходу є
9. Серед загальних рис, що характеризують форми правління держав Близького Сходу, є
10. Історія сучасної Саудівської Аравії бере свій початок
11. Бахрейн як незалежну державу проголошено
12. Кувейт як держава почала формуватися

13. Становлення сучасної іранської держави бере свій початок з подій
14. Ісламська республіка в Ірані була проголошена у
15. Сучасна історія держави Ірак починається з
16. За Конституцією 1970 р. форма держави Іраку характеризувалася
21. Турецький султанат епохи танзимату (період) характеризувався
22. За Конституцією 1876 р. Османська держава за формою правління визнавалася як.....
23. Основними тенденціями розвитку японського права, починаючи з епохи Мейдзі, є, що означає
24. На цивільне законодавство Японії значний вплив здійснило право.....
25. Особливістю кримінального законодавства епохи Мейдзі було те, що.....
26. Сутність системи інтенсивного судового розгляду в японському кримінально-процесуальному праві полягає в тому, що.....
27. Спільне в китайському та японському праві полягає в тому, що.....
28. Фундаментальні розходження між старим китайським правом і новим (періоду правління Мао) полягає в тому, що.....
29. Основною особливістю права мусульманських країнє, про що свідчить.....
30. Початок сучасному цивільному праву Туреччини було покладено.....

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть причини прийняття і сутність Акту про державний лад Індії 1919 року.
2. Які зміни в систему влади в Індії вносив Акт про державний лад Індії 1935 року?
3. Яку роль для Великобританії відігравала Індія і індійці у Другій світовій війні?
4. Окресліть сутність та значення Акту про незалежність Індії 1947року.
5. Правовий стан індійських князівств і система управління Британською Індією за Законом про управління Індією 1935 р.

6. Боротьба індіців за незалежність у 1936 - 1946 рр.
7. Опрацювання і прийняття Акта про незалежність Індії 1947р.
8. Охарактеризуйте державний лад за Конституцією Індії 1950 р.
9. Становлення буржуазної держави в Японії, основні тенденції її розвитку (XIX – XX ст.).
10. Становлення держави нового типу в Китаї, основні тенденції її розвитку в XX ст.
11. Становлення держави нового типу в Туреччині, основні тенденції її розвитку в XX ст.
12. Спільні риси та особливості історичних процесів державотворення в країнах Перської затоки: загальна характеристика.
13. Загальні риси та особливості права країн «ієрогліфічної» культури (Китай, Японія) на етапі становлення громадянського суспільства.
14. Загальні риси та особливості права країн «мусульманської» правової сім'ї в епоху нового часу.
15. Основні напрямки «вестернізації» східного права.

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА

1. Азад А.К. Индия добивается свободы. Автобиографический очерк. Москва : Изд. иностр. лит., 1961. 348 с.
2. Антонова К.А. История Индии. Москва : Мысль, 1979. 608 с.
3. Басу Д.Д. Основы конституционного права Индии. Москва : Прогресс, 1986. 664 с.
4. Гопал С. Джавахарлал Неру: биография: в 3 т. Москва : Прогресс, 1989. Т.1. 1889 - 1947. 448 с.
5. Криворучко А.В. Акт о независимости Индии 1947 года. Актуальные вопросы правотворческой и правоприменительной деятельности: темат. сб. науч. тр. 1992. С. 26 - 30.
6. Криворучко А.В. Изменение правового статуса индийских княжеств в 1800 – 1950 годах. Проблемы законності. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2000. Вип. 45. С.20 - 27.

7. Криворучко О.В. Акт про незалежність Індії 1947 року (історико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.0; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 1997. 18 с.
8. Криворучко О.В. Індійська Цивільна Служба Ост-Індської компанії. Проблеми законності: акад. зб. наук.пр. Харків: Нац. ун-т «ЮАУ», 2011. Випуск 115. С. 3 -11.
9. Криворучко О.В. Надання незалежності Індії: форма і сутність. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків : Ун-т внутр. справ, 1997. Вип. 2. С.113 - 117.
10. Куманин Е.В. Юридическая политика и правовая система Китайской Народной Республики. Москва : Мысль, 1999. 187 с.
11. Лубський В.І. Мусульманське право: курс лекцій. Київ : Вілбор, 1997. 138 с.
12. Страхов М. З історії прийняття Кримінального кодексу Японії 1907 р. Вісник Академії правових наук. 1999. № 3. С. 112 – 126.

ТЕМА 16. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА США (ПОЧАТОК XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Характерні риси економічного і політичного розвитку США після Першої світової війни. Криза 1928 – 1932 рр. «Новий курс» президента Рузвельта: а/ в галузі промисловості, сільського господарства та фінансовій; б/ в галузі соціальної та політичній. Закон Вагнера 1935 р.
2. Поправки до конституції США /16 – 21/: передумови прийняття, зміст, оцінка.
3. Законодавство періоду т.зв. «холодної війни»: а/ Профспілкове законодавство: закони Тафта-Хартлі /1947 р./ та Лендрама-Гріффіна /1959 р./; б/ антикомуністичне законодавство: закони Маккарена-Вуда 1950 р. та Хемфрі-Батлера 1954 р.

4. Основні напрямки в розвитку державно-правової системи США в післявоєнний період: а/ централізація, мілітаризація та ін. державного апарату; б/ посилення президентської влади; в/ роль Конгресу США в державному житті; г/ роль Верховного суду. Судова система країни.
5. Характеристика виборчого права у США.
6. Дальші зміни Конституції США /22 – 27 поправки/: їх причини, суть, значення.
7. Роль політичних партій у державному житті країни.
8. Основні джерела та характерні риси права.
9. Держава і право США на сучасному етапі.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Вивчення історії державно-правового розвитку США в сучасний період має велике значення, оскільки це одна з найбільш розвинених, з цікавими державно-правовими інститутами та давніми демократичними традиціями держава. Завданням даного практичного заняття є висвітлення соціально-економічного і політичного розвитку країни в період після першої світової війни до наших днів, важливих змін в державному устрої і політичному режимі США за цей час.

Під час підготовки до практичного заняття студенту слід уважно вивчити першоджерела, зокрема, ще раз прочитати Конституцію США, знати зміст і значення усіх поправок до неї, показати застосування Конституції на практиці. Зверніть увагу на такі тенденції розвитку державного життя, як централізація державного апарату, посилення президентської влади тощо.

Поясніть причини появи у післявоєнний час антидемократичного законодавства; спробуйте розкрити суть і шляхи розвитку американської демократії в сучасний період, порівняти її з процесом становлення демократії в Україні, можливість і доцільність запозичення суспільно-політичного, державно-правового досвіду такої великої країни, як США

Конгрес США – вищий орган законодавчої влади. Він складається з двох рівноправних палат: Сенату і Палати представників. Відповідно до Конституції США Сенат формувався легіслатурами штатів – по 2 сенатори від штату. Сенатори виконували свої обов’язки протягом 6 років, склад сенату змінювався на 1/3 через кожні 2 роки. XVI поправка до Конституції у 1913 р. встановила вибори сенаторів за мажоритарною системою – безпосередньо населенням штатів. Склад Сенату збільшувався по мірі збільшення кількості штатів. У 1920 р. XIX поправкою були надані виборчі права жінкам. Фактично Сенатові належало зверхнє положення по 243 відношенню до Палати представників. Це пояснюється тим, що до Сенату обиралися найвпливовіші політики та бізнесмени. Тому Сенат іноді називали Палатою мільйонерів. Цим зумовлювався консерватизм Сенату. На початок XX ст. помітно розширилися функції глави Сенату – віце-президента, другої посадової особи в державі після президента, якого обирали за аналогічною системою виборів. Дебати у Сенаті не обмежувалися в часі, що давало можливість сенаторам «заговорити до смерті» законопроект (біль), який їх не влаштовував. Тому в 1917 р. було внесено положення, за яким промова сенатора не може перевищувати годину. Президент є главою держави і главою виконавчої влади. Термін повноважень Президента – 4 роки. Конституція не забороняла повторного обрання на пост президента. Президент очолює і формує державний апарат – адміністрацію президента, що виконувала функції уряду. Впродовж XIX ст. неухильно зростала роль державного апарату. На час утворення США існувало 3 департаменти: державний, фінансовий і військовий. Наприкінці XIX ст. було створено міністерства юстиції, торгівлі, землеробства, в 1913 р. – праці, в 1914 р. – федеральну торгову комісію, в 1916 р. – тарифну комісію та ін. Число державних службовців налічувало на початок XX ст. більше 250 тис. осіб. Особливістю американської двопартійної системи було і залишається те, що партія, яка перемогла під час парламентських виборах, не формує уряду. Уряд – адміністрацію – формує президент.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Які структурні зміни проявились у праві в новітній час?
2. Які причини посилення державного втручання у суспільні відносини в XX столітті?
2. Які причини зумовили встановлення у більшості європейських держав антидемократичних режимів у міжвоєнний період?
3. Які основні риси сучасної демократичної держави Ви можете виділити?
4. У чому проявилось посилення соціальної функції держави у XX ст.?
5. Які зміни у джерелах права капіталістичних країн відбулися у XX ст.?
6. Яка головна тенденція розвитку шлюбно-сімейного права розглянутих країн у XX ст.?
7. У чому полягає головний казус визначення форми держави за Веймарською Конституцією?
8. Який вплив на розвиток правової системи Японії у другій половині XX ст. мало право країн континентальної та англосаксонської правових систем?
9. Основні тенденції державного розвитку США після Першої світової війни.
10. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта.
11. Причини запровадження урядом США «нового курсу»
12. Регулювання економіки: фінанси, промисловість, сільське господарство.
13. Соціальні реформи: регулювання трудових відносин, боротьба з безробіттям.
14. Зміни в політичному режимі США після Другої світової війни. Двопартійна система США.
15. Державний лад США.
16. Зміни в законодавстві.
17. Мілітаризація державного апарату. Пентагон і ЦРУ. Структура поліцейського апарату. ФБР. Верховний Суд США.

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гелд Д. Глобалізація/антиглобалізація. Київ : К.І.С., 2004. 180 с.
2. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2002): навч. посібник. Вінниця: Вид-во «Фоліант», 2003. 560 с.
3. Иваниця Э.А. История США. Москва : Изд-во МГУ, 2005. 548 с.
4. Кравчук М.В. Правова система США. Київ : Норма-Друк, 2004. 136 с.
5. Основные институты гражданского права зарубежных стран / под ред. В.В.Залесского. Москва : НОРМА, 2006. 480 с.
6. Патрушев А.И. Германия в XX веке. Москва : Дрофа, 2004. 432 с.
7. Романов А.К. Правовая система Англии. Москва : Дело, 2002. 343 с.
10. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: навчальний посібник
Київ : КНЕУ, 2006. 240 с.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Процес виникнення та розвитку загальної історії держави і права. Предмет, методологія, функції та завдання історії держави і права зарубіжних країн. Періодизація курсу.
2. Процес виникнення протодержав та ранніх держав в країнах Стародавнього Сходу (Вавилон, Єгипет, Індія, Китай).
3. Державотворчі процеси у країнах Стародавнього Сходу (Вавилон, Єгипет, Індія, Китай). Центральний та місцевий апарат управління.
4. Спільні риси та особливості суспільного ладу країн Стародавнього Сходу (Вавилон, Єгипет, Індія, Китай).
5. Джерела права країн Стародавнього Сходу (Вавилон, Єгипет, Індія, Китай).
6. Цивільно-правові інститути країн Стародавнього Сходу (Вавилон, Єгипет, Індія, Китай).
7. Кримінально-правові інститути країн Стародавнього Сходу (Вавилон, Єгипет, Індія, Китай).
8. Загальні риси та особливості судової системи та судочинства в країнах стародавнього Сходу (Вавилон, Єгипет, Індія, Китай).
9. Процес виникнення античних держав (Греція, Рим). Роль суб'єктивного чинника у становленні державності в античному світі. Різновиди античних республік, схарактеризуйте їх спільні риси та особливості.
10. Спільні риси та особливості суспільного ладу античних країн (грецькі поліси, Рим).
11. Спільні риси та особливості державного ладу античних країн (грецькі поліси, Рим).
12. Джерела права античних країн (грецькі поліси).
13. Цивільно-правові інститути античних країн (грецькі поліси).
14. Кримінально-правові інститути античних країн (грецькі поліси).
15. Процес еволюції форми державного правління у Стародавньому Римі.

16. Виникнення та основні етапи розвитку римського права. Роль римського права в світовій історії. Джерела права Стародавнього Риму.
17. Основні цивільно-правові інститути римського права в їх історичному розвитку.
18. Основні правові інститути, які регулювали відносини злочинів і покарань в Стародавньому Римі в їх історичному розвитку.
19. Характерні риси й особливості судового процесу в Стародавньому Римі.
20. Основні шляхи виникнення ранньофеодальних держав в країнах Європи.
21. Форма Візантійської держави, її особливості.
22. Джерела та основні галузі Візантійського права. Вплив візантійського права на становлення й розвиток права у слов'янських народів.
23. Становлення держави стародавніх франків. Зміни в формі держави протягом V – IX століть.
24. Джерела та основні галузі права стародавніх франків.
25. Сеньйоріальна монархія в країнах Західної Європи (Англія, Німеччина, Франція), визначте її спільні риси і особливості.
26. Станово-представницька монархія в країнах Західної Європи (Англія, Німеччина, Франція), спільні риси і особливості.
27. Особливості абсолютної монархії в країнах західної Європи (Англія, Німеччина, Франція), поясніть їх обумовленість.
28. Судоустрій феодальних держав Західної Європи (Англія, Німеччина, Франція), його спільні та особливі риси.
29. Організація правоохоронних органів та поліцейської служби в феодальних країнах Західної Європи (Англія, Німеччина, Франція).
30. Основні джерела права в феодальних країнах Західної Європи (Англія, Німеччина, Франція).
31. Особливості регулювання майнових відносин за феодальним правом країн Західної Європи (Англія, Німеччина, Франція).
32. Особливості регулювання зобов'язальних відносин за феодальним правом країн Західної Європи (Англія, Німеччина, Франція).

33. Особливості регулювання сімейно-шлюбних відносин за феодальним правом країн Західної Європи (Англія, Германія, Франція).
34. Основні види злочинів та система покарань за феодальним правом країн Західної Європи (Англія, Германія, Франція).
35. Судовий процес в феодальній Західній Європі (Англія, Германія, Франція).
36. Державний устрій південних і західних слов'ян (Болгарія, Польща, Сербія, Чехія).
37. Суспільний устрій південних і західних слов'ян (Болгарія, Польща, Сербія, Чехія).
38. Правова система південних і західних слов'ян (Болгарія, Польща, Сербія, Чехія).
39. Охарактеризуйте державний устрій середньовічної Індії.
40. Соціальний склад населення середньовічної Індії.
41. Механізм держави середньовічного Китаю.
42. Соціальний склад населення середньовічного Китаю.
43. Основні етапи в історії державності середньовічної Японії. Сьогунат як специфічна форма правління середньовічної Японії.
44. Соціальний склад населення середньовічної Японії.
45. Джерела середньовічного далекосхідного права (Індія, Китай, Японія).
46. Основні цивільно-правові інститути середньовічного далекосхідного права (Індія, Китай, Японія).
47. Спільні риси та особливості в регулюванні відносин злочинів і покарань у середньовічному Китаї, Японії та Індії.
48. Судовий процес в Індії, Японії та Китаї в епоху середньовіччя.
49. Особливості виникнення держави Арабський халіфат. Форма держави Арабського халіфату.
50. Охарактеризуйте джерела мусульманського права.
51. Основні цивільно-правові інститути за мусульманським правом.
52. Кримінальне право та судовий процес за мусульманським правом.

53. Процес становлення та основні риси англосаксонської (англо-американської) та континентальної (романо-германської) світової правової сім'ї.
54. Англійська буржуазна революція: причини, рушійні сили, характер, періодизація, особливості. Законодавство англійської буржуазної революції.
55. Зміни в державному устрої Англії в роки буржуазної революції. Становлення і розвиток конституційної (дуалістичної) монархії в Англії у XVII — XIX ст.
56. Особливості правової системи Англії в новий час.
57. Війна за незалежність: причини, завдання, особливості. «Декларація незалежності» 1776 р. Основні етапи становлення буржуазної держави в США з середини 70-х до середини 80-х рр. XVIII ст.
58. Форма держави США за Конституцією 1787 року.
59. Особливості правової системи США в новий час.
60. Велика французька буржуазна революція: причини, характер, рушійні сили, особливості. «Декларація прав людини і громадянина» від 26 серпня 1789 р. Франція в період жирондистської республіки. Якобінська диктатура, її механізм.
61. Форми французької держави в роки буржуазної революції кінця XVIII ст.
62. Перша та Друга республіки у Франції, її відмінні риси та особливості.
63. Третя республіка у Франції. Паризька Комуна як різновид соціалістичної республіки; її роль у становленні держави нового типу.
64. Особливості правової системи Франції в новий час.
65. Політичний розвиток, форми та шляхи об'єднання Германії в першій половині XIX ст. Франкфуртська Конституція 1849 р. Зміни в державно-територіальному устрої Німеччини протягом XIX ст.
66. Прусія. Основні положення Конституції Прусії 1850 р. Боротьба Пруссії за гегемонію в Германії.
67. Німецька імперія 1871 – 1918 рр. як різновид складної форми державно-територіального устрою періоду становлення громадянського суспільства.

68. Особливості правової системи Німеччини в новий час.
69. Державно-правовий устрій Веймарської республіки. Назвіть основні положення Веймарської Конституції.
70. Загальна характеристика тоталітарного режиму. Фашизм як явище. Механізм фашистської диктатури. Політичний режим у Німеччині за часів правління націонал-соціалістів. Розкрийте механізм фашистської диктатури в Німеччині.
71. Розкрийте процес утворення ФРН і НДР. Назвіть основні положення Конституцій. Об'єднання Німеччини в єдину державу: причини та наслідки.
72. Державно-правовий устрій Федеративної Республіки Німеччини на сучасному етапі.
73. Особливості правової системи Німеччини в новітній час.
74. Четверта республіка у Франції (1946 – 1958 рр.) та її основні риси.
75. П'ята республіка у Франції (1958 – по сьогодні), її відмінні риси як республіки змішаного типу.
76. Правова система Франції в новітню добу.
77. Політична та економічна кризи в США. Президентство Г. Гувера. Назвіть основні напрями «нового курсу» Рузвельта.
78. Державний устрій США у другій половині XX – на початку XXI ст.
79. Особливості правової системи США в новітній час.
80. Система судових та правоохоронних органів США.
81. Форма японської держави за Конституцією 1889 року. Еволюція форми японської держави в 1905 – 1945 рр. Форма японської держави за Конституцією 1947 року.
82. Державний устрій Японії в новітній час.
83. Особливості правової системи Японії в новітній час.
84. Зміни у державному механізмі Великої Британії у першій половині XX ст. Ліквідація колоніальної імперії.

85. Трансформації державного механізму Великої Британії в другій половині ХХ – на поч. ХХІ ст. Конституційні реформи лейбористських урядів (1997 – 2007рр.).
86. Судові та правоохоронні органи сучасної Великобританії.
87. Особливості правової системи Великобританії в новітній час.
88. Процес державного будівництва в Китаї в першій половині ХХ ст.
89. Виникнення Китайської Народної Республіки. Форма китайської держави за Конституцією КНР 1982 р. та особливості державного розвитку (модернізації) Китаю ХХ – початку ХХІ століть.
90. Основні тенденції розвитку китайського права в новітній час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

1. Антоненко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : Епос, 2006. 448 с.
2. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник 2-ге видання, перероб. і доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 730 с.
3. Гудошников Л.М. История государства и права зарубежных стран. Москва : Издательская группа НОРМА-ИНФРА М, 2001. 704 с.
4. Всеобщая история государства и права: учебное пособие /под ред. К.И. Батыра. Москва : Манускрипт, 1996. 364 с.
5. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ : Істина, 2009. 768 с.
6. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учебник для вузов. Москва : Норма, 2000. 504 с.
7. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн (навчально-методичні матеріали для студентів «Правознавство»). Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. 111 с.
8. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 656 с.
9. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навчально-методичний посібник; словник–довідник. Тернопіль : Вид-во ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2015. 124 с.
10. Джуджа О.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : Атіка, 2006. 219 с.
11. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія: навч. посіб. для студ. юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / Нац. юридична

- академія України ім. Ярослава Мудрого, НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України / під. ред. В.Д. Гончаренко. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 716 с.
12. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. / за заг. ред. О.М. Джуджи. Київ : Атіка, 2006. 256 с.
 13. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах / уклад.: С.І. Власенко та ін. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2007. 35 с.
 14. История государства и права зарубежных стран: учебник для студентов юридических вузов и факультетов / под ред. проф. Крашенинниковой Н.А., проф. Жидкова О.А. Москва : Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. 448 с.
 15. История государства и права зарубежных стран: учебник для вузов / под ред. проф. Чибиряева. Москва : Былина, 2002. 472 с.
 16. История государства и права зарубежных стран / под ред. К.И. Батыра. Москва : Изд-во «Проспект», 2004. 496 с.
 17. История государства и права зарубежных стран (рабовладельческое и феодальное государство): учеб. пособие / под ред. П.Н. Галанзы, Б.С. Громакова. Москва : Юрид. лит., 1980. 1980. 552 с.
 18. Крестовська Н. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія – практикум. Харків: «Одіссей», 2010. 284 с.
 19. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ : Атіка, 2006. 680 с.
 20. Маймескулов Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків : Право, 2011. 520 с.
 21. Орленко В.І. Історія держави і права зарубіжних країн: посіб. для підготов, до іспитів. 3-є вид. стереотип. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. 145 с.
 22. Орлова Н.Е. История государства и права зарубежных стран для студентов вузов. Москва : Феникс, 2005. 192 с.
 23. Рождественская Е.С. История государства и права зарубежных стран: Древний мир и Средние века. Харків: Консум, 2005. 287 с.

- 24.Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. Харків : Консум, 2003. 528 с.
- 25.Сопільник Л.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2012. 499 с.
- 26.Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник для студентів юрид. спец, вищих навчальних закладів. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : Ін Юре, 2003. 384 с.
27. Тетарчук І.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник для підготовки до іспитів. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 172 с.
28. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу: навчальний посібник. Львів : Світ, 2001. 384 с.
29. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки. Львів : Світ, 2006. 321 с.
30. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.): навч. посібник. Львів : Світ, 2013. 314 с.
31. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 448 с.
32. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 448 с.
33. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : Вища школа, 1994. 318 с.
34. Хома П.М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Київ : Каравела; Львів: Новий Світ-2000; Магнолія плюс, 2008. 578 с.
35. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / составитель В.А.Томсинов. Москва : Зерцало, 2004. 550 с.
36. Царківський В.А. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : Основа, 2006. 578 с.
37. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права: (ист. гос-ва и права заруб. стран): учебник для вузов по спец. «Правоведение». Москва : Знание, 1995. 401 с.

38. Шатилова С.А. История государства и права зарубежных стран. Москва : Инфра, 2005. 272 с.
39. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 336 с.
40. Шостенко І.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч.-метод. посіб. Київ : МАУП, 2003. 104 с.
41. Шульженко Ф.П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. Київ : КНЕУ, 2007. 192 с.
42. Яковенко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : Тех Поліс, 2005. 874 с.

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / отв. ред. В.Н. Шенаев. Москва : Наука, 1996. 400 с.
2. Антология мировой правовой мысли в 5-ти тт. Москва : Мысль, 1999. Т. 2. Европа: V – XVII вв. 829 с.
3. Бадак А.Н. Всемирная история: в 24 т. Европа в период английской революции / А.Н. Бадак, И.Е. Войнич, Н.М. Волчек и др. Минск : Литература, 1996. Т. 13. 560 с.
4. Базильчук Г.К. Словник-довідник з історії. Київ : МАУП, 2005. 368 с.
5. Бирюков М.М. Европейское право. Москва : Омега-Л, 2006. 28 с.
6. Войтович Л.В. Історія Візантії. Вступ до візантистики /за ред. С.Б. Сорочана і Л.В. Войтовича. Львів: вид-во «Апріорі», 2011. 880 с.
7. Гончар Б.М. Всесвітня історія. Київ : Знання, 2007. 694 с.
8. Всемирная история государства и права: энцикл. слов. / под ред. А.В. Крутских. Москва : ИНФРА-М, 2001. 398 с.
9. Дахно І.І. Історія держави і права. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 408 с.
10. Дейвіс Н. Європа: Історія /пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Київ : Основи, 2000. 1464 с.

11. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2002): навчальний посібник. Вінниця : Вид-во «Фоліант», 2003. 560 с.
12. История средних веков: в 2 т.: учебник / под ред. С.П. Карпова. Москва .: Изд-во МГУ; ИНФРА-М, 2001. Т.1. 640 с.
13. Косарев А.И. История государства и права зарубежных стран. Москва : Изд-во НОРМА; Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 2002. 464 с.
14. Кащенко С.Г. Всеобщая история государства и права новейшего времени: учебное пособие для студентов юридических специальностей высших учебных заведений. Симферополь: ДОЛЯ, 2006. 167 с.
15. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: навч. посіб. Київ : Либідь, 2006. 592с.
16. Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людської спільноти. Київ : Ніка-Центр, 2011. 960 с.
17. Рабовладельческое и феодальное государство и право стран Азии и Африки: учебное пособие / под ред. проф. А.И. Рогожина и проф. Н.Н. Страхова. Харьков: Высшая школа, 1981. 287 с.
18. Рыжов К. В. Все монархи мира. Западная Европа. Москва : Вече, 2001. 560 с.
19. Стельмах С.П. Всесвітня історія. Новий період (кінець XVIII – початок XIX ст.). Київ : Наукова думка, 1998. 378 с.
20. Толкачова Н. Звичаєве право: навч. посібник. Київ : Наукова думка, 2005. 367 с.
22. Эпоха Возрождения . Европа. Азия. Африка / под. ред. И.А. Алябьева, Е.В. Высоцкой, Т.Р. Джум, и др. Москва : АСТ; Минск: Харвест, 2001. 672 с.
21. Юридична енциклопедія в 6 т. Київ : Українська енциклопедія, 1998 – 2004.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Американська бібліотека НаУКМА URL : <http://www.library.ukma.kiev.ua/amer>.
2. Бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>.
3. Бібліотека Конгресу США. URL: <http://www.loc.gov>
4. Бібліотека підруничкової літератури. URL: <http://pravoznawec.com.ua>.
5. Большая универсальная библиотека. URL: <http://www.many-books.org>.
6. Британська бібліотека. URL: <http://www.bl.uk>.
7. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <http://uk.wikipedia.org>.
8. Державна історична бібліотека України. URL: <http://www.dibu.kiev.ua/>.
9. Електронна бібліотека юридичної літератури. URL: <http://pravoznavec.com.ua>.
10. M-Lib – Мега библиотека. URL: <http://mlib.org.ua>.
11. Європейська цифрова бібліотека (Europeana). URL: <http://dev.europeana.eu>.
12. Електронна бібліотека. URL : <http://www.librar.org.ua>.
13. Електронна бібліотека книг. URL : <http://adhdportal.com>.
14. Електронна студентська бібліотека. URL : www.student-lib.com.
15. Електронна юридична бібліотека. URL : <http://pravo.biz.ua>.
16. Електронний каталог наукової літератури URL : <http://library.net.ua>.
17. Електронний ресурс українських книг URL : <http://ukrknight.org.ua>.
18. Енциклопедії і довідники. URL : <http://mega.km.ru.>; <http://vesna.sammit.kiev.ua.>; <http://www.slovnyk.org/Ink/dic.html>.
19. История государства и права. URL : <http://uris.org.ua>.
20. Інформаційно-правовий портал. URL : <http://pravodom.com>.
21. Каталог українських правових ресурсів. URL : <http://www.lawukraine.com>.
22. Книги різних мов в електронному вигляді. URL : <http://www.elibron.com>.
23. Книжки для студентів. URL: ebooktime.net.
24. Матеріали міжнародних наукових конференцій. URL : <http://www.lex-line.com.ua>.
25. Наукова електронна бібліотека. URL : <http://elibrary.ru>.

26. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>.
27. Національна бібліотека Франції. URL : www.bnf.fr.
28. Національна парламентська бібліотека України. URL : <http://www.nplu.kiev.ua/>.
29. Німецька національна бібліотека. URL : <http://www.d-nd.de>.
30. Підручники в електронному форматі. URL : <http://www.inpos.com.ua>.
31. Правотека. URL : <http://www.pravoteka.ru>.
32. Публічне право. Науковий журнал. URL : <http://www.yourfuture.org.ua>.
33. Радник. Український юридичний портал URL : <http://radnuk.info>.
34. Студентська електронна бібліотека. URL : <http://www.kr.ua-ru.net>.
Студентський юридичний портал України. URL : <http://the-law.at.ua>.
35. Цифрова бібліотека України URL : <http://elib.org.ua>.
36. Юридична бібліотека. URL : <http://zakonoposlusnik.narod.ru>.
37. Юридична література. URL : <http://www.pravo.vuzlib.net>.
38. Юридичний журнал. Вид-во юрид. л-ри «Юстиніан». URL:
<http://www.justinian.com.ua>.
39. Юридичний портал. URL : <http://jurisprudence.com.ua>.
40. Юриспруденція on-line. Інтернет-видання URL : <http://www.lawyer.org.ua>.

Навчально-методичне видання

(українською мовою)

СЕРЕДА АНЖЕЛА МИКОЛАЇВНА
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Методичні рекомендації до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності
«Право» освітньо-професійної програми «Правознавство»

Рецензент *О.Л. Макаренков*

Відповідальний за випуск *Л.Г. Удовика*

Коректор *А.М. Середя*